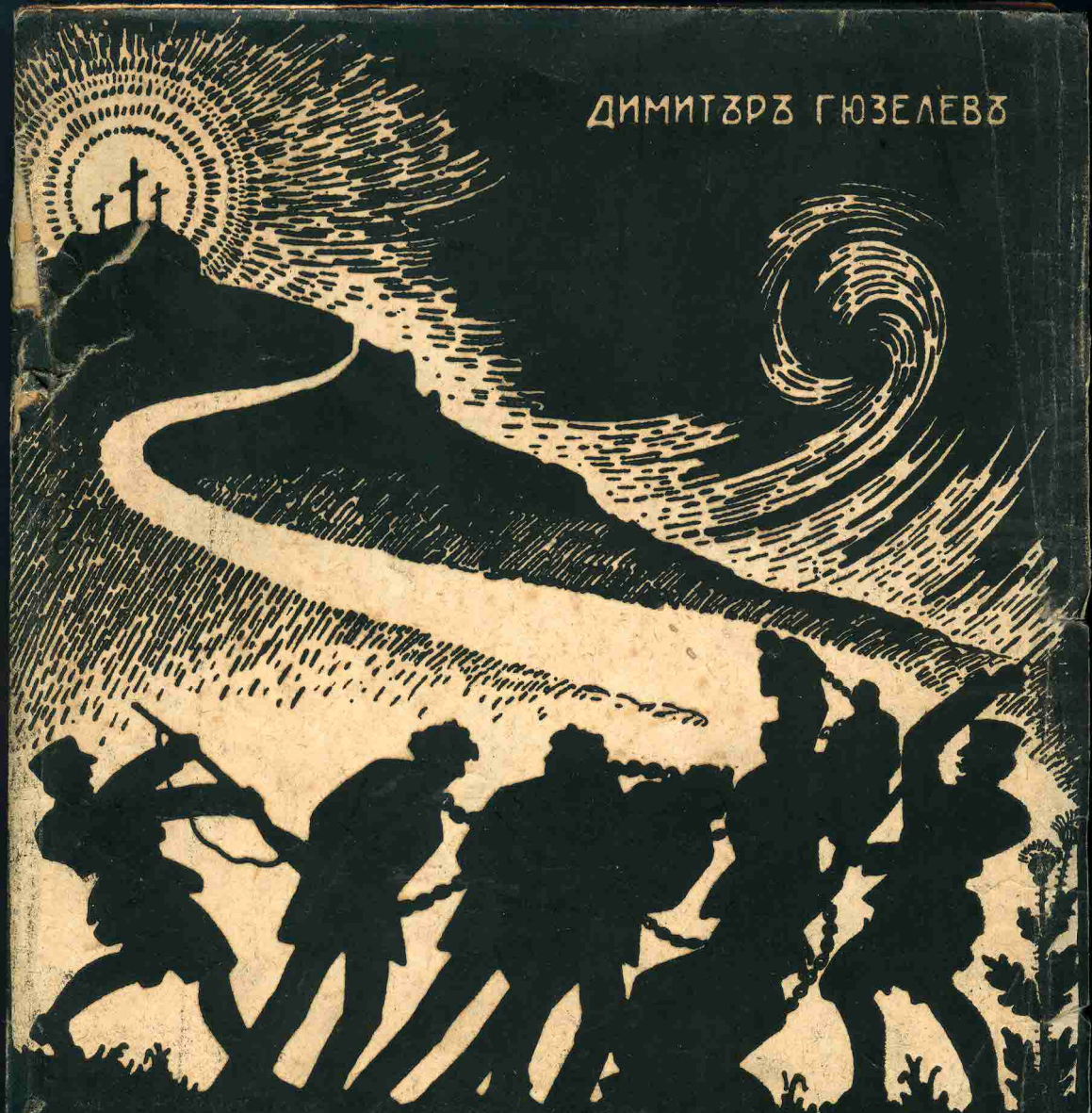

ДИМИТЪРЪ ГЮЗЕЛЕВЪ

ЖЕРТВИТЪ
НА
СКОПСКИЯ
СТУДЕНТСКИ
ПРОЦЕСЪ

ДИМИТЪРЪ ГЮЗЕЛЕВЪ

ЖЕРТВИТЪ
НА
СКОПСКИЯ СТУДЕНТСКИ ПРОЦЕСЪ

СКОПИЕ
1942 Г.

Печатница Крайничанецъ А. Д. — Скопие — Тел. 26-70

ПРЕДГОВОРЪ

Пжтътъ на националната свобода, социалната правда и културното възраждане на единъ народъ е усѣянъ съ тръни и бодили. Съвѣстѣта на човѣчеството се притиска отъ безбройнитѣ знайни и незнайни жертви и мжченици, които съ своята геройска смъртъ раздухватъ тия препятствия и съ своята кръвъ осжществяватъ тритѣ идеала на човѣчеството: националния, социалния и културния. Това е страшната, жестоката трагедия въ свѣтовната история, въ която отъ памтивѣка се води една прометеевска борба противъ злото, робството, бедата и тъмнотата. Презъ мрачния кипежъ на историческото развитие блестятъ, като пжтеводни звезди, великанитѣ, които сж паднали въ борба за свобода, истина и правда.

Сократъ изпи чашата отрова, заради свободата на човѣшката съвѣсть!

Сенека прерѣза венитѣ си, заради свѣтлината на свободната мисль!

Христосъ бѣ разпнатъ, заради правдата на бедния народъ!

Джордано Бруно биде живъ изгоренъ, заради изгрѣва на научната мисль!

Попъ Богомилъ, българинъ отъ Македония, изчезна безследно въ бунта на народа противъ византийщината, насадена въ нашата страна!

Лѣкаръ Василий, богомилски апостолъ, биде живъ изгоренъ срѣдъ Цариградъ, защото дигна знамето на българското социално учение!

Самуиловиятъ войвода Ивацъ биде ослѣпенъ и хвърленъ въ бездната, защото не искаше да помрачи величието на Самуилова България!

Братя Миладинови бѣха отровени отъ фанариотитѣ, защото запалиха пламъка на българското възраждане!

Левски и Груевъ, Ботевъ и Дѣлчевъ, Тодоръ Александровъ и Бенковски, Черноземски и Мара Бунева, и безброй чада на майка България, паднаха на полето на честта, заради свободата и обединението на цѣлокупния български народъ.

БЕЗЪ СМЪРТЪ НѢМА ВЪЗКРЕСЕНИЕ!

Всѣки народъ си има единъ такъвъ националенъ пантеонъ, светилище на народни мъченици за тия три възвишени идеали, предъ които всички съ благоговение привеждатъ глава въ знакъ на благодарностъ и признателностъ. Но подъ действието на тѣхната морална сила на мъченичество, националната гордостъ и самоувѣреността на цѣлия народъ расте и се приготвява за нови подвизи въ името на националния, социалния и културния идеали.

Въ непрекъснатия устремъ да осъществи тия три свещенни идеали, нашиятъ борчески народъ, пълненъ съ неизчерпаема жизнена енергия и вдъхновенъ отъ съзнанието за своето историческо предназначение, е изградилъ своята славна история съ кръвта на националнитѣ си герои — рицари. Ламартинъ казваше, че отечеството е създадено отъ праха на националнитѣ мъченици. Затова и култътъ къмъ героитѣ на тия три общочовѣшки идеали е еднакво свѣтълъ у всички народи.

И ето, дойде величествениятъ день, когато и младото българско поколѣние въ Македония даде своята свещенна данъ предъ олтаря на отечеството съ скжпитѣ жертви на шестима свидни синове, паднали отъ вражеска сръбска ржка въ днитѣ на мрачното сръбско робство, като носители на осво-

бодителното знаме въ редоветъ на Младежката организация.

Подвизитъ на Блажо Моневъ отъ Щипъ, Трайко Поповъ отъ Гевгелийско, Тодоръ Попъ Йордановъ отъ Кочани, Кирилъ Ципушевъ отъ Радовишъ, Тома Куюмджиевъ отъ Струмица, Кольо Чакъровъ отъ Дойранъ и Иванъ Бояджиевъ отъ Велесъ, ще могатъ да се видятъ презъ призмата на историческото значение на Младежката организация, чиито членове бѣха.

Македонската Младежка Тайна Революционна Организация (ММТРО) е най-големата политическа проява на българскитъ интелигенти и младежи въ Македония презъ непоносимото сръбско робство. Историческата роля на тая организация се проявя съ героизма и националната мистика на жертвитъ отъ бойнитъ редове на ММТРО. И въ момента, когато врагътъ мислѣше, че ще уязви младитъ поколѣния чрезъ отровата на сърбизма, македонската младежъ бѣше тайно стегната въ стройни дисциплинирани петорки. Цѣла Македония ехтѣше отъ организираниитъ македонски фаланги, и съ устава въ едната ржка и револвера въ другата, тѣ кръстосваха поробената родна грѣдь — тия апостоли на българската свобода, за да разпалватъ факела на националното съзназние, да просвѣтляватъ душиитъ, събуждатъ заспалия робъ и разтрогватъ съвѣститѣ. Напълно оформени национално, непрестанно живущи съ грижитъ и идеалитъ на народа, надарени съ рицарско честолюбие, горди съ народостния си произходъ, свързани съ единъ революционенъ моралъ, до саможертва пропити съ любовъ къмъ родината, тѣ сновѣха и будѣха народа на бунтъ противъ врага и устояваха на всѣко обезбългаряване.

И когато, въ глухата нощъ на робството се чу зовътъ на нашитъ стари революционери, че трѣбва и младежъта да се нареди въ стройнитъ бойни редове

на освободителното движение, каквато бѣше Младежката организация, тогава всѣкой високосъзнателенъ интелектуалецъ и младежъ бѣрзаше да положи клетва и да стане нейнъ членъ. Новитѣ Самуиловци, Богомиловци и Климентовци гордо дигнаха освободителното знаме и поеха свещенната мисия да служатъ на поробения народъ съ борческа воля и да не дадатъ да проникне ни една сръбска идея въ младитѣ души.

Организационната мрежа се ширѣше незабелязано, ковѣше се народния мечъ за бунтъ и день следъ день се възпламеняваше доблестния български духъ. Народъ, роденъ за конспирация и подмолна борба, кжсаше нищкитѣ на сърбизма, който искаше да се загнѣзди въ сърцата на младитѣ, които намираха въ Младежката организация изворъ на вѣра въ жизненитѣ сила на нацията си. ММТРО възпитаваше единъ кадъръ, фанатизиранъ до саможертва, като му сочеше върховния дългъ къмъ нацията. Революционното евангелие учеше: „Идеалътъ на всѣки македонски младежъ трѣбва да бжде, да създаде отъ себе си борецъ за освобождението и обединението на разпокжсана Македония“ (Членъ 18 отъ устава на ММТРО) „Всѣки членъ трѣбва да бжде примѣръ на честностъ, скромностъ, трудолюбие, усърдие, послушностъ и справедливостъ. Пиянството, разврата и комара най-строго се забраняватъ“ (чл. 17).

Младежката организация бѣше вѣнеца на Македонското освободително движение, защото тя събра цвѣта и елита на Македония подъ робство, възпита ги въ единъ строгъ български национализъмъ, опѣлчи ги противъ тиранина и се прояви въ своя апогей презъ Скопския студентски процесъ. Въ това единствено по рода си съзаклатие тържествуваше българскиятъ духъ; жизнената сила на българския народъ показа, като стихия, своето могѣщество, тогава, когато въ нѣкои сръди бѣше разяжданъ здра-

вия духъ на българина отъ различни видове поражение. Въ Македония подъ сръбското робство, българизмътъ именно показва своето величие, своята динамика и своята дълбока вѣра въ победата на българския Богъ и съ твърдостъ устояваше въ събарянето зидъ на робството. Тоя ржководенъ боенъ елитъ вървѣше по пѣтя на най-голъмия отпоръ, защото основната нишка на нашата агитация срѣдъ народа бѣше: запазване на българизма, като най-моцненъ гранитенъ зидъ противъ домогванията на асимилаторската политика на Бѣлградъ. Защото, да се наречешъ българинъ, - това бѣше най-преследваната революционна проява. И ако се запитае, докога можеше да се държи Македонскиятъ въпросъ откритъ предъ аеропага на свѣтовното обществено мнение, ние ще отговоримъ: дотогава, докогато македонскитѣ българи се чувствуваха национално българи. Затова, задачата на ММТРО частично и на цѣлото Македонско освободително движение изобщо се налагаше, следъ Европейската война, пакъ отъ намѣренията на противника спрѣмо насъ: сърбитѣ мислѣха, че Македония ще присвоятъ и национално, само ако населението се посърби. Затова и ние поставяхме: процесътъ на Македония ще бжде винаги живъ, само ако си останемъ българи (Балканикусъ). Отъ закона на акцията излизаше и законътъ на реакцията. Ето защо, да бждешъ българинъ презъ сръбското робство значеше, да имашъ една опредѣлена програма какъ да запазишъ будно това национално съзнание, какъ да създадешъ една българска идеология на активенъ, деенъ патриотизмъ. Пораженство и предателство бѣше да се приструвашъ потайно, че си българинъ, а явно да работишъ съ сърбитѣ и да се приспособявашъ съ тираническата властъ. Това значеше да изгубишъ отпорната си сила, която се съхраняваше въ по-дълбоко прокопаване на бездната между насъ и сърбитѣ. Сърбитѣ се пла-

шиха отъ дейния българизъмъ, който се свеждаше въ въздържане отъ всичко сръбско, въ агитация противъ сръбитъ, въ величаене на всичко българско, въ организиране на народа и въ устройване на атентати. Затова, злодеятъ Жика Лазичъ въ затвора ни казваше: „Кой ви брани да сте си българи, само не се проявявайте противъ държавата“. Затова, сръбитъ ни гонѣха като дейци, организирани българи, а не като автономисти, подъ което тѣ винаги разбираха присъдинение къмъ България. Тая бѣше великата задача на ММТРО, която се постави и исторически оправда. Всѣки знае, че сръбитъ бѣха унищожили цѣлата българска култура въ Македония, затваряйки българскитъ училища, черкви и унищожавайки всичкитъ наши национални ценности и паметници. Нашето робство подъ сръбитъ бѣше двойно, както презъ турско време, преди екзархията. Въ този пълнъ мракъ и общо потисничество, трѣбваше да се създаде единъ мощенъ факторъ, който щѣше да продължи донѣкъде културно-просвѣтната задача, която подъ турското робство вършеха българскитъ училища.

Създадениятъ исторически факторъ отъ около 600 члена на ММТРО, все интелигентни мъже — будни младежи, се нагърби съ апостолската мисия, като нови паисиевци, да крепятъ националното съзнание, да обучаватъ младитъ въ български книжовенъ езикъ, да го снабдяватъ съ българска революционна, даже и детска литература, а нѣкъде и съ тона на Паисия да викатъ: „О, неразбрани глупако, защо се срамувашъ да се наречешъ българинъ? Нима българитъ не сж имали царство и господарство?“

Най-вѣрнитъ изразители на тия възвишени идеали бѣха загиналитъ наши другари, въ паметъ на които посветихме тая брошура. Тѣ ще сияятъ съ величествена красота и съ пламенното си родолю-

бие въ светилището на българскитѣ национални герои. Тѣ палѣха искрата за подвигъ въ сърдцата на много българи, която искра се възпламени въ буенъ огънь, въ който по пѣтя на борбата изгорѣха и самитѣ тѣ. Въ историческото съкровище на българския борчески гений лежатъ нашитѣ скъпи другари, като пламенни жреци на идеята за свободата на Македония и обединението на цѣлокупния български народъ. Тѣ страдаха съ страданията на Македония, живѣха съ мжкитѣ на народа и затова тѣхниятъ духъ блести въ победния ходъ на българския народъ. Въ съзнанието на българина ще живѣятъ вѣчно свѣтлитѣ имъ образи, ще бждатъ неизчерпаеми извори на национална свѣтлина, за да освѣтяватъ пѣтя на бжднитѣ поколѣния къмъ вѣрна служба на народъ, държава и царь. Водени не отъ логиката, но отъ мистичната вѣра и въодушевлението, напускайки ни, тѣ ни казваха: „Ние си постигаме целта, защото си отиваме, а вие още не сте, защото сте живи“. Затова, тѣ бѣха като знаме за борба и като кръсть за жертва. Тѣхниятъ свѣтълъ пѣтъ завърши на народното мжчилице; но отъ такива дѣла на национални мжченици се роди свободата!

Съ тия жертви Младежката организация запечати съ кръвъ своето голѣмо историческо значение въ борбата ни за освобождение и обединение.

Нека бжде вѣчна славата на загиналитѣ другари за отечеството!

БЛАГОЙ МОНЕВЪ, — СЪВЪСТЪТА НА МЛАДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

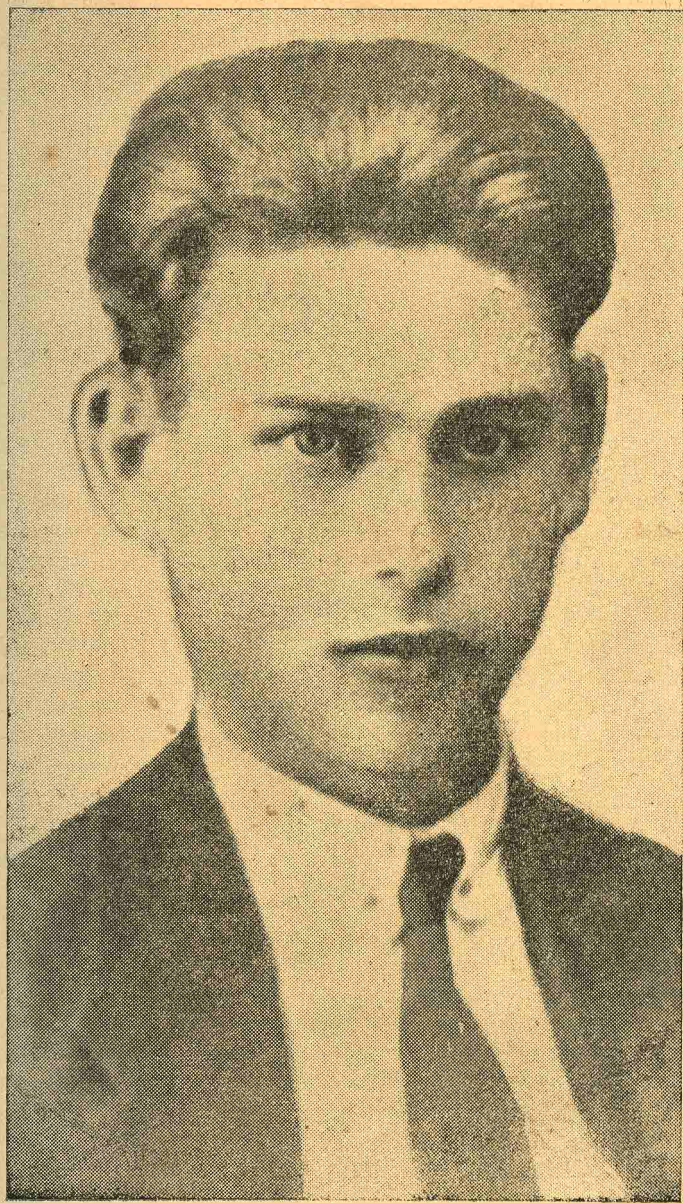
„Тозъ който падне въ бой за свобода
Той не умира. Него жалѣятъ
Земя и небо, звѣрь и природа
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ“.

Бошевъ

Още единъ черенъ облакъ се зададе и нависна надъ тъжната македонска земя — 13 августъ 1929 година! Тоя день падна убитъ отъ злодейска сръбска ржка нашиятъ скъпъ и непрежалимъ другаръ и виденъ членъ на Младежката организация БЛАГОЙ МОНЕВЪ, отъ щипско Ново село. Наранена дълбоко въ сърдцето тежко зариде поробена Македония, запищѣ македонската майка, по улицитѣ се развълнуваха отъ мѣстъ и гнѣвъ неговитѣ другари. Цѣла Македония тоя день тъгуваше, защото се откъсваше отъ единъ свой великъ герой, отъ единъ борецъ, който, като гранитъ устояваше до последна минута на врага. Звѣрски, коварно и подло македоноядцитѣ сърби и тѣхнитѣ палачи предатели убиха Благой Монеvъ, за да превърнатъ цѣлия революционенъ Щипъ въ бунтъ и кръвопролитие!

Философътъ Тенъ казваше, че срѣдата, времето и условията опредѣлятъ битието и характера на човѣка. Това може напълно да се каже за нашия любимъ Блажо, защото неговото политическо вѣруу и неговиятъ характеръ бѣха огледало на народното настроение около него. Роденъ презъ

Благой Монеvъ

април 1904 година, Благой растъше и се развиваше въ една типично революционна сръда. Кой не знае щипско Ново село? Тръбва ли похвали за едно гнѣздо, отгдето излетѣха най-голѣмитѣ и най-славнитѣ македонски орли! Предградие, което е пълно съ спомени за херойски дѣла, мѣсто, гдето сж учителствували и Дѣлчевъ, и Груевъ и гдето сж се възпитавали революционнитѣ кадри на Македонското освободително движение отъ цѣла Македония? Каточели тукъ се бѣше събралъ нейниятъ революционенъ бисеръ и се разнасяше навсѣкжде, за да блѣщи по ярко надъ цѣлата родина и да я освѣтява съ бунтовнитѣ дѣла на новоселскитѣ титани, на чело съ легендарния вождъ Тодоръ Александровъ. Новоселскитѣ старци сж живи рапсоди на приказнитѣ повести за своитѣ чеда - великани. А новоселската църква! - Тя и сега символизира една епоха съ напрегнатъ деенъ духъ и съ священно чувство за националното ни величие. Споила, още при създаването на движението за духовна свобода срещу гърцитѣ, священната Христова наука съ науката на освободителнитѣ тежнения на народа ни, тази историческа черква бѣше храмътъ, гдето революционнитѣ мисли ставаха божии заповѣди, за да проникватъ по-дълбоко въ душата на народа, за да получатъ светостъта на светиитѣ и благословението на религиозната народна душа.

И когато нашиятъ скромнъ, впечатлителнъ и замисленъ Блажо, като ученикъ тръгваше къмъ училище, край новоселската църква, всѣка къща, всѣко изпито лице на роба и всѣки гробъ на загинали при Криволакъ български офицери, погребани край този храмъ се отпечатваха дълбоко въ душата му, тайно и несъзнателно формираха неговия борчески духъ. Нахлуването на такива спомени и впечатления, не можеха да дадатъ друго направление на волята му, освенъ да го закалятъ съ идеитѣ на новоселскитѣ герои. Тѣ го поглѣщаха спонтанно и

силно и той неволно ставаше тяхен сподвижник; защото, коя личност би могла да се изтръгне от такава богата с идеи и великани срѣда! Затова Блажо стана отражение на мислитъ и идеитъ на нашитъ първоучители-революционери. Съ такива идеи бѣше задоенъ цѣлия народъ; тѣ бѣха народни идеи, излъчени отъ жизненитъ нужди на народа за свобода, свѣтлина и правда. Така, Блажовиятъ духъ се изгради и оформи съ таково идейно градиво, за да го създаде като деецъ, който се вслушва въ народната душа, и който е пригърналъ народната идеология и е потъналъ въ новата революционна действителностъ, за да се възвиси чрезъ смъртта си до македонскитъ безсмъртници.

Ново село си имаше една първокласна революционна традиция, която плѣняваше всѣкого безъ агитация и безъ апостоли. И внушителната мощъ на тая традиция въвличаше неусѣтно людетъ въ тази обща идейна вихрушка и ги правѣше двигатели на историческата нужда отъ Македонското освободително движение и срѣдъ младото поколѣние, надъ което сърбитъ искаха да опитатъ пъклената си политика на обезбългаряване и обезнаrodnяване.

А срѣдата на Блажо въ гимназията въ Шипъ бѣше още по-внушителна, защото въ нея се видѣше гнѣздото на бждещитъ млади революционери. Така, цѣлата наша генерация абитуриенти отъ 1921 година влѣзна въ Младежката организация. Защото, подвизитъ на нашитъ четници и атентатори, страданията на нашитъ каторжници, малтретирането на народа въ всѣко отношение и общия народенъ блѣнъ за изгубената свобода - бѣха най-привлѣкателнитъ теми на разговоръ. Тѣ създаваха една революционна мистика, която обладваше нашитъ млади духове и ги тикаше несъзнателно къмъ подвигъ и жертва. Въ цѣлата тая революционна психоза, Блажо бѣше деенъ актьоръ

смѣлъ сподвижникъ и дисциплиниранъ двигателъ. При такава идейно богата атмосфера нѣмаше колебание коя идеология ще се възприеме, защото презъ робството самото национално чувство опредѣляше и политическото вѣрую. Ето защо, и Блажо, като голѣмъ българинъ и като искренъ националистъ, който дълбоко вѣрваше въ гения на своята нация, можеше само да се причисли къмъ вѣрволицата македонски революционери. Сръбската фалшива наука не можа да измѣни буйния токъ на здравия български национализъмъ, нито да угаси пламъка на младежкия динамизъмъ.

БЛАЖО МОНЕВЪ СТАВА ЧЛЕНЪ НА МЛАДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Още въ първитѣ дни на своя студентски животъ, Блажо бива посветенъ въ тайното съзаклятие на македонската студентска младежъ. Той влиза въ централната окръжна петорка въ Щипъ и се залавя веднага на работа съ амбицията и той да създаде такива. ММТРО растѣше всѣки день и броятъ на петоркитѣ се увеличаваше. Апостолитѣ сновѣха на длъжъ и на ширъ изъ поробената земя, която ги дочакваше, като носители на искритѣ на изгрѣващата свобода. Съ устава въ едната ржка и съ револвера въ другата, тѣ бродѣха по градове и села и съ дигната глава гордо проповѣдваха бунтъ и мѣсть срещу тиранина. Единъ отъ тия самоотвержени апостоли на свободата бѣше и нашиятъ Блажо. Всѣки апостолъ даваше на организационната си работа свой отенѣкъ и печатъ, влагаше всеотдайно душата си въ дѣлото. Но Блажо бѣше цѣлъ потъналъ въ нишкитѣ на конспирацията, за да остави въ нея себе си и своето патриотическо сжщество. Макаръ че бѣше съзнателно орждие на една силна колективна вълна отъ организаторска деятельность, все пакъ той даде на организацията онова

типично „блажевско“, за да изпъкне нагледъ негови-
ятъ организаторски гений.

Блажо бѣше човѣкъ на акцията, дѣлови членъ на съзаклятието. Противно на ония, които много мислятъ, за да работятъ малко и въ хамлетовскитѣ си мисли да унищожаватъ дѣлото, Блажо мислѣше само за да работи, а не за да избѣгва опасността. Зато, той по правило не обичаше дългитѣ спорове и винаги сочеше на това, че сме влѣзли въ организацията да работимъ, а не да мислимъ дали да работимъ или не. Уставътъ бѣше конденса-ция на всички мисли и идеи. Ние трѣбваше само да прилагаме на дѣло тия мисли. Ето защо, той спираше всички разпри, цитирайки нѣкой членъ отъ устава на ММТРО, който познаваше на изустъ.

Блажо бѣше фанатика въ тоя нашъ ком-плотъ противъ сръбската тирания. Еднажъ приелъ, чрезъ клетва, устава и решилъ да победи ми-сълта чрезъ дѣлото, той постъпваше стриктно по това евангелие на нашата младежъ, изпълняваше го отъ алфа до омега. Той искаше да въведе въ организацията солидарностъ, строгостъ и точностъ, за да стане тя една сграда, непожтната отъ каквато и да е опасностъ. Съ това, той се показваше като представителъ на нашитѣ корави еснафи, които съ своята солидностъ, почтенностъ и стро-гостъ понесоха на своитѣ плеши духовната борба противъ фанариотитѣ.

Блажо действуваше на другаритѣ, които трѣбваше да вмъкне въ организацията непосредствено, скромно, благо, безъ пози и безъ натруфенъ иде-енъ багажъ, който би омагьосалъ новопокръстения. Той му откриваше всичко и го вмъкваше въ пе-торката си, следъ като разбереше, че се е отказалъ отъ земния животъ и е потъналъ въ колективната македонска борческа душа, която цѣла бѣше на-сочена къмъ протестъ и жертва. Блажо плѣняваше и спечелваше новитѣ членове не съ пламенни слова

и аргументации, не съ обещание на небесното царство, а чрезъ благостта и благородството на своя душа, чрезъ мирното въздействие на цѣлото му духовно битие, чрезъ тихата и убедителна дума и чрезъ топлата другарска обичъ. Той действуваше не на разума, но на душата, на сърдцето на човѣка. Той даваше своята душа на другиго, за да спечели чуждата за дѣлото. Това магическо въздействие не можеше никой да обясни, така щотъ съ новото покръстване идваше веднага и другарството съ новопокръстения, личната и чувствената връзка съ Благо която бѣше по-яка отъ тая на устава. Не хладния разумъ съ бруталността на своитѣ аргументи свързваше петорката му, но топлотата на душата, която бѣше чувствено въплотеніе на животъ и идеи. Съ своя мекъ, благъ, опредѣленъ и постояненъ характеръ, той даваше особенъ животъ на идеитѣ и ги вдъхваше съ благородството на душата си. Това бѣше душата на Македония, която искаше да скъса веригитѣ на робството, да превърне душитѣ на младитѣ въ една верига на бунта, съ която щѣше да окове поробителя - врагъ. И никой не можеше да отбие влизането въ ММТРО, щомъ като това идваше отъ човѣкъ, който не показваше никакво славолубие, самохвалство и дребнива суета. Той действуваше съ благородния си ликъ, съ мирната си съвѣсть и съ чистата мисль, че върши една свещенна народна работа. Благо бѣше съвѣстътъ на ММТРО, защото на всѣкиго бѣше несъвѣстно да му отрече да не влѣзе въ организацията; защото, самиятъ той действуваше направо на съвѣстътъ на другия. Тукъ се криеше тайната на неговия успѣхъ, защото умѣеше да изтръгне изъ дѣлбинитѣ на душитѣ най-тъмни струни на алтруистически инстинкти.

Благо бѣше образецъ на скромность. Тая скромность не даваше възможность на нѣкого да помисли, че той цели нѣщо друго, освенъ онова, което

е свето, вѣчно и идеално въ едно освободително движение. Поради тия качества, той приличаше много на Пере Тошевъ — съвѣстѣта на ВМРО. Претъ далъ се всецѣло на идеята, потъналъ въ лабиринта на тайно действащитѣ сили на конспирацията, той не проказа ни еднажъ признаци на лична амбиция, и на слабости на своето лично азъ. Той стана безличния двигателъ на колективната душа, която действаше като стихия. Себеотрицанието му бѣше оная морална сила, съ която свързваше всичко въ едно идейно цѣло и го тласкаше къмъ жертва и смѣли подвизи въ името на издигнатия лозунгъ на свободата, за да може да се образува една фанатизирана македонска фаланга, впрегната срещу побѣснѣлия врагъ. И наистина, съ таква самозабрава, чрезъ такова поглъщане на личното въ общото, чрезъ такова себеотрицание, послушностъ и скромностъ можеше да се изгради и въздигне величествената сграда на Младежката организация, каквато я видѣ Европа презъ Скопския студентски процесъ, чийто герой бѣше и Блажо, като студентъ по техника въ Бѣлградския университетъ.

Блажо бѣше единъ отъ най-дисциплиниранитѣ членове на ММТРО. И, когато се спирахъ въ Ново село, за да подсиля и прегледамъ работитѣ на организацията, въ присѣдствието на другаритѣ членове, той развиваше своя рефератъ за положението на народа и на ММТРО, за плановѣтѣ въ бъдеще съ една апостолска далновидностъ за безсмъртната сждба на борещия се българинъ отъ Македония. Благородството му избликваше и ни плѣняваше, разливаше се внушително по лицата на членоветѣ. Пъленъ съ любовъ къмъ всички, съ никого не сърдитъ, той бѣше обичанъ отъ всички. Помирителниятъ му характеръ се изливаше навсѣкжде и той създаваше около себе си атмосфера на искрено другарство, което бѣше единъ отъ главнитѣ стълбове на успѣха на дѣлото. Имаше единъ мистиченъ

жаръ, една тайствена сила, която сгрѣваше, привличаше, и спояваше всички около топлата душа на покойника. Той не плѣняваше съ нищо външно и се носѣше скромно; но неговата съкровищница бѣше дълбоко въ душата му, която се изливаше непосредствено, скромно, неусѣтно предъ хората, за да докаже, че духътъ винаги е тържествувалъ надъ тѣлото.

Тия тънкости на богатата му душа можеха да долавятъ инстинктивно само неговитѣ другарки, които му симпатизираха и които можеха красноречиво да приказватъ за неговитѣ душевни качества, чувствайки го като олицетворение на безкористно другарство. Той си имаше особенъ свой, блажевски методъ да създава разположение между двата пола, да хвърля незабелязано бисернитѣ зрънца на нашитѣ революционни идеи, за да красятъ душитѣ и на нашитѣ храбри македонки, които горѣха отъ желанието да служатъ и тѣ на родината. Той бѣше майсторъ да превръща излетитѣ и вечеринкитѣ, чрезъ кръшната народна пѣсенъ, съ китарата си и пѣстритѣ народни шегѣ, въ арена на агитационни гнѣзда, надъ които незабелязано доминираше върховната мисль за службата на родината.

Чрезъ живия примѣръ, той се бѣше слѣлъ съ идеитѣ на освободителното дѣло. Като религиозенъ фанатикъ, той не търпѣше други идеи и смѣташе за светотатство даже да се разсждава и спори върху тѣхъ. Единъ пътъ за винаги идеята бѣше избрана отъ ония пололѣния, които чрезъ Илинденското въстание създадоха епопеята на Македонското освободително движение и чрезъ рѣкитѣ отъ кръвь се запечатиha дълбоко въ съзнанието на народа. Сега ние трѣбваше само да благоговѣемъ предъ тѣхъ, да се подредимъ подъ тѣхния авторитетъ и да прилагаме тая идея съ сжщата саможертва, съ чувство на щастие, че ни приематъ въ

дружината на безсмъртниците. Макаръ че се движеше въ сферата на своя идеализъмъ, Блажо не се увличаше отъ фантастиката на революционерството. Той бѣше представителъ на трезвия идеализъмъ и на добре обмислената работа за народа.

Азъ не видѣхъ другъ другаръ да бжде толкова гордъ, че е членъ на една тайна организация, да се радва толкова безъ страхъ и колебание, че му се дава възможность да се нареди колѣнопреклонно къмъ редицата герои, загинали за българската свобода. Обладанъ отъ чувството на национална гордость, той живѣше въ единъ особенъ с в ѣ т ъ, потъналъ въ колективната народна душа и това му даваше спокойствие при дейността. Еднажъ закаленъ отъ алтруизма на народната душа, щомъ като тая душа не умира, той, като вѣренъ изповѣдникъ на това нейно безсмъртие, се чувствувахе самъ безсмъртенъ. Блажо живѣше съ безсмъртието на своя народъ! Съ това, той бѣше победилъ чувството за самосъхранение и отъ тукъ произлизаше неговата храбрость. При всички пъкдени планове противъ врага, той бѣше спокоенъ, прибранъ, хладенъ, безстрашенъ, като че ли върши единъ свещенъ обредъ предъ олтаря на отечеството и поднася себе си въ жертва за тържеството на справедливитъ народни въжделения. Всички тия качества го издигаха до висотата на сжщински апостолъ на свободата. За него освободителната идея не бѣше политика, но религия, не бѣ партийна, но народна идея. Затова, той търсѣше апостоли, а не политици, жреци, а не актьори, души а не акробати на разума. Роденъ въ земята на българскитъ апостоли — Кирилъ, Методий, Климентъ, Богомилъ и други — пламъкътъ на апостолството горѣше у него, като вѣчно горяща факла, която освѣтяваше скрититъ бжднини на нацията ни. Съ такова визионерско чувство и вдъхновение той подреждаше младитъ

поколѣния подѣ лоното на младежкия уставъ, защото съ него се градѣше она кадѣръ, който се готвѣше да нанесе смѣртенъ ударъ на коварния сѣрбинъ. Вещъ механикъ на революционната машина, която подриваше подмолно мозаичната държава, като идеологъ на Младежката организация, той жѣнѣше щедро плодетѣ на апостолската си работа две години до Скопския процесъ.

БЛАЖО МОНЕВЪ УЧАСТНИКЪ ВЪ СКОПСКИЯ СТУДЕНТСКИ ПРОЦЕСЪ

Храбрата върволица отъ млади революционери бродѣше къмъ възходъ и величие на освободителното дѣло, съ силенъ устремъ и съ ентузиазизиранъ полетъ. Но, уви! — Юдината вихрушка се надвисна надъ насъ, помете ни и съ предателскитѣ си устни цѣлуна своитѣ жертви презъ месецъ май 1927 година, за да ни наложи страницата на мъченичеството. Юдиното дѣло, което се провлича почти редовно въ кипежа на историческитѣ събития, може би по единъ тайнственъ законъ на историческата необходимостъ, предъ насъ изпречи грозотитѣ на сѣрбската инквизиция, въ която ние се кѣпѣхме цѣли два месеци и се борѣхме съ смѣртъта, която се преплиташе въ нашия животъ и чието лице не единъ пѣтъ виждахме. Блажо кѣсаше месата си отъ ядъ, когато видѣ провалата, но бързо се въорѣжи съ издѣржливостъ, тѣрпение и мълчание — новитѣ добродетели, които наложиха сѣрбскитѣ побои надъ насъ. Той бѣ хероятъ на тия ужаси, които понасяше мирно и стоически, хладнокрѣвно и спокойно до раздражение на палачитѣ, Блажо остана неподатливъ на ласкитѣ и обещанията на неприятеля, не показва никакво колебание и оставяше впечатлението, че е нуженъ и затворъ, за да се използува за нашата кауза, че всѣко зло е за добро. И наистина, провиде-

нието, което е винаги на страната на борящия се за правда, ни даде възможност да оплодотворим злото за целите на организацията. Едва ли имаше друго подобно събитие, да се превърне злото за организацията въ зло за самите сърби: когато тѣ видѣха, че цѣлиятъ свѣтовенъ печатъ гърмѣше въ наша полза, че нашето затваряне взимаха като доказателство за неуспѣха на тираните да ни посърбятъ, когато рухна цѣлата фалшива сръбска наука и изпъкна величието на българския духъ чрезъ нашите подвизи, сърбите се покаяха, загдето ни затвориха и нервозно търсѣха начини за тиха ликвидация на нашия процесъ. Това бѣше парадокстъ на нашата славна революционна борба: колкото повече палачите скърбѣха, че ни арестуваха, толкова повече ние се радвахме, че сме въ затвора и тайно вършихме всичко, за да не ни пустнатъ безъ сждене. И разсѣдливиятъ Блажо разбра, че въ затвора се върши единъ подвигъ за свободата на Македония, подвигъ, който разбуди съвѣстѣта на заспала Европа, вдигна Македония на нозе, изпълни планините съ четници, а градските улици съ героини, като Мара Бунева, като Хипократъ Развигоровъ, Лилинковъ, щото 1927 година да стане такава на най-голѣми размирици, на една перманентна революция, подобна на оная презъ 1903 година, когато съ Илинденското въстание се стресна свѣта. Видѣ се, че македонската младежъ не спи, че и тя се присъединява къмъ свещанната борба за свобода на Дамевци, Дѣлчевци, Т. Александровци, Кушевци и прочее.

Трагичниятъ Блажо избѣгна присждата на Скопския студентски процесъ, но не защото полицията нѣмаше и за него доказателства да го осжди, а защото тиранинтъ-политикъ се боеше да увеличава броя на националните мъченици, като съ това поне отчасти се заличатъ дипломатическите успѣхи на ВМРО въ странство предъ Обществото на народи-

тъ и европейското обществено мнение. Сърбитъ бѣха толкова безсилни, щото не смѣха да арестува-
ватъ всички прокажени въ общия побой надъ
насъ.

Своето освобождение Блажо прие равнодушно,
даже болезнено, защото считаше, че още не е за-
служилъ достойнството да му се боятъ сърбитъ. Но
той избра другъ пътъ, за да ги предизвика да на-
правятъ отъ него мжченикъ: той продължи рабо-
тата въ ММТРО и следъ освобождението си. Тукъ
е неговиятъ безпримѣренъ героизъмъ; тукъ сж сла-
вата и величието; тукъ той издигна своя жер-
твеникъ въ служба на родината.

БЛАЖО МОНЕВЪ, КАТО РЖКОВОДНО ЛИЦЕ ВЪ ММТРО

Оправданитъ предъ сжда другари - членове не
можаха да се радватъ на свободата. Още при из-
лизането, сждбата на Блажо бѣ предречена отъ единъ
полицай: „Вие успѣхте да се спасите, но сега по-
лесно ще ви стигне куршума“. И наистина, понѣкога,
идваше до тамъ, че по-сигурни за живота си бѣха
ония, които лежаха въ затвора, отколкото ония
вънъ. Защото, сърбитъ не искаха да се компромен-
тиратъ предъ външния свѣтъ, че тѣхнитъ затвори
сж касапници, а убийствата навънъ можеха да
се обясняватъ, както си щѣха: най-често ги таксу-
ваха като дѣло на македонскитъ взаимни разми-
рици.

При тия заплашителни думи, Блажо щѣше
да се отдаде на миренъ животъ, ако обичаше
земния такъвъ, но той, който въ затвора единъ
пътъ бѣше видѣлъ лицето на смъртта, реши да
я пригърне геройски. Напротивъ, следъ единъ та-
къвъ погромъ на организацията, трѣбваше да се
яви оня лѣкарь, който щѣше да зазdrави нанесе-
нитъ рани на ММТРО. Блажо разбра гласа на

историята: че е дошло неговото време, за да въплоти въ дѣло всички свои планове за реорганизиране и заздравяване на организацията. За него нѣмаше колебание, че той трѣбва да продължи свещената апостолска работа. Той се вслушваше въ плача и риданията на народа. Той видѣ на дѣло какъ народътъ обича своитѣ дейци, когато при насъ въ затвора се нижеха, за да ни облекчатъ мжкитѣ, когато съ национална възбуденостъ търчеше народътъ да си купи вестници, въ които се говорѣшѣ за сжденето на скопскитѣ студенти и за подвизитѣ на младитѣ дейци. Имаше ли по-голъма награда за насъ отъ тая, да видимъ, че цѣлиятъ народъ бѣше съ насъ, че ни ободряваше и ни величаше?

Всичко това вдъхновняваше Блажо за нови подвизи и му даваше нови импулси, за да възвиси още повече освободителното дѣло предъ лицето на историята. Надъ главата на Блажо висѣха сега тежки проблеми и той ги реши просто, естествено, прямо: пуснатъ отъ затвора заедно съ другитѣ, той реорганизира бързо организацията, даде ѣ нови направления, заздравя я, окуражи и прибра разпрѣснатитѣ и тя почна да функционира както преди; той се чувствувахе даже отговоренъ предъ другаритѣ въ затвора и мислѣше, че ще ги успокои, за да понесатъ по-леко мжкитѣ, ако тѣ чуютъ, че ММТРО е излѣкувана отъ провалата. И както следъ Илинденското въстание се намѣриха сжщо такива герои да подновятъ организацията, така и следъ присждата на Скопския процесъ се свързеха членове тѣ на ММТРО. Положението следъ тая присжда бѣше се измѣнило: конспиративната работа се отекчаваше, защото сърбитѣ бѣха решили да не затварятъ вече провинилитѣ се, но да ги убиватъ безъ сждъ, за да не изгубятъ предъ общественото мнение въ Европа, както съ Скопския процесъ. И наистина, следъ нашата присжда хората почнаха да изчезватъ безследно и полицията систематически

да убива. Но заедно съ акцията на тиранина идваше реакцията на народа: не сама че четническата акция се засили до максимумъ, но и младежът почна слѣпо да подражава на студентитѣ отъ Скопския процесъ въ всеотдайна работа за народа и съ влизане въ ММТРО. Въ гимназиитѣ ученицитѣ доброволно и безъ клетва почнаха да работятъ и да се нареждатъ около мжченицитѣ студенти съ желанието и тѣ да служатъ на дѣлото. Бѣше почнала една зараза въ това отношение, заради което сърбитѣ бѣха принудени веднага да затварятъ гимназиитѣ.

Страшниятъ двобой между робъ и господарь почна съ цѣлата си жестокость, особено следъ херойския подвигъ на Мара Бунева, когато никой сърбинъ вече не бѣше сигуренъ за живота си. Заканитѣ на генералъ Наумовичъ, че за всѣко сръбско око ще падне българска глава, а за жбъ - вилица, съскането на патриархътъ-разбойникъ Варнава къмъ неотговорнитѣ фактори да избиватъ невинното население, — всичко това бѣха условия, при които Блажо продължи подмолната работа въ ММТРО. Всѣка нова революционна работа, бѣше свързана съ сигурна смъртъ. Но Блажо и предъ всички тия опасности и ужаси на сръбския тероръ горѣше отъ желанието да победи и да се възвиси надъ онова, което тревожи земнитѣ същества, за да стане двигателъ на оная тайна, която гради историята на единъ народъ. Ето, тукъ се очертава историческата роля на Блажовия подвигъ, тукъ си издигна той паметникъ на герой въ нашето освободително дѣло.

КОВАРНОТО УБИЙСТВО НА БЛАЖО МОНЕВЪ ОТЪ СРЪБСКИТЪ ПАЛАЧИ

На всѣка крачка, врагътъ проливаше невинна кръвъ, мжчеше народа и дебнѣше младитѣ отъ ММТРО. Борбата, обаче, противъ потисниците се водѣше

отъ целия български народъ въ Македония, на всички фронтове. Тиранитѣ бѣха бѣсни, че не успѣваха ни въ едно свое пѣклено начинание. Отнети имъ бѣха и последнитѣ надежди, че ще могатъ да спечелятъ души тѣ на младитѣ. Тая иллюзия рухна като сапуненъ мѣхуръ съ нашия процесъ. И като обезумѣли, тѣ плуваха до гуша въ кипящата кръвъ на роба-борецъ, за да удавятъ въ нея нечистата си съвѣсть.

Така прекара Блажо въ работа и преследване. Дойде неговата сѣдбоносна 1929 година. Блажо сновѣше ту въ Бѣлградъ, ту по Македония, за да отклонява следитѣ на полицията. Частѣтъ на изпитанието наближаваше. Блажо предчувствуваше развързката на драмата и съобщаваше на другаритѣ какво му е казалъ Жика Лазичъ при една среща: че ако отиде въ Щипъ, не ще се върне вече живъ. Следъ това прочитане на смъртната му присѣда отъ тоя злодей, настѣпватъ часоветѣ на вътрешна борба въ душата на Блажо. Кулминационната точка на себеотрицанието настѣпва. Той се борѣше, подобно на Исуса въ Гетсиманската градина: ако отиде въ Иерусалимъ—Щипъ, ще го разпнатъ—убиятъ, но ще може да основе нова религия, ако не отиде, — ще се спаси, но нѣма религия безъ мъченичество, нито свобода безъ жертви. „Господи, помогни ми да изпия тая горчива чаша, каза Исусъ и рече: *„Безъ смъртъ нѣма възкресение“*. Сжщата борба измѣчваше и нашиятъ Благой. Той се отзова въ Далмация, ужъ на морето за отмора, а въ сжщность — да се бори съ себе си. Но ето, другаркитѣ отъ Тайната женска организация го намиратъ въ Скопие, очудени и го съветватъ да не отива въ Щипъ. Блажо, обаче, бѣше решилъ да изпие горчивата чаша и хладно, съ спокойна усмивка, разхубавилъ се, въ разцвѣта на своята младость, отговаря, че ще отиде тамъ да умре, гдето сж загинали на поста си великитѣ синове на Ново село. Онѣмѣли предъ

това желание да умре, като герой, другаркитѣ го изпращатъ съ букети, съ трогателни чувства, и съ мълчаливото съзнание, че нѣма вече да го видятъ. Той вървѣше смѣло къмъ последния си подвигъ за величието на родината. Дълбокиятъ зовъ на разпъната Македония го викаше на жертва! Последнитѣ му думи предъ другаркитѣ бѣха: „Отивамъ да си видя либето — Македония“!

Горещо августово слънце печеше, влакътъ тръгна за да го понесе къмъ височинитѣ на славата. Предъ него изпъкна ликътъ на мъченическия градъ Щипъ, който тогава бѣше цѣль пѣкълъ. Блажо отиваше да облекчи болкитѣ на народа, да го видятъ, че е между него, да ги насърдчи на търпение и храбростъ, да прибере младитѣ за нови подвизи, макаръ че виждаше какъ самъ пада въ ада. А между туй въ Щипъ сръбската гилотина работѣше безспиръ и чакаше нови жертви. Блажо почна да гази рѣкитѣ отъ мъченическа кръвъ, за да се удави и самия той въ нея. Другаритѣ го придумваха да се върне въ Бѣлградъ, за да се спаси. Но неговия стоицизъмъ и морална храбростъ нѣмаха край. Предъ насъ изпква картината на апостолъ Петъръ, който се върна въ Римъ, за да го разпнатъ. Злодеятъ Каламатиевичъ, като кметъ, го вика въ общината, подлага го на морални изтезания и му казва да се яви пакъ на другия день при него. Блажо има повече отъ 12 часа да се изгуби отъ Щипъ и да се спаси: на това го съветваше цѣлия градъ, но нашиятъ апостолъ не дезертира, а предизвика кръвника на престѣпление. Визионерътъ Блажо вижда ореола на мъченическата смъртъ, необходимъ за дѣлото и тя го привлича несъзнателно. Затова, той смѣло отива на другия день при юдата, който следъ нови мъчения, го изпраща и предава на околийския управителъ. Блажо си бѣше взелъ и револвера, за да убие предателя, ако стане нужда. Но какво сж говорили на тая срѣща съ юдата, ние не зна-

емъ. Явно е, че Блажо и тогава е можалъ да се спаси; но той гордо отива въ околийското управление безъ да се срещне съ нѣкой другаръ и безъ да се върне вече отъ тамъ. Мъченикътъ Блажо потъна въ килиитѣ на околийското управление, безъ да знаемъ и сега какъ и по какъвъ начинъ е намѣрилъ смъртъта си.

Така, на 13 августъ 1929 год. свърши земния си животъ нашиятъ любимъ Блажо Моневъ, за да започне неговото бессмъртие тамъ, гдето обитаватъ плеада български великани, тамъ, при Левски, Дѣлчева, Александрова и всички безимени герои на общобългарскитѣ освободителни движения. Студентътъ Блажо ще остане най-блестящия скъпоцененъ камъкъ на диademата на ММТРО и символъ на българския самопожертвувателенъ гений. Раздѣляйки се отъ своя милъ народъ въ тъмнитѣ нощи на сръбската кървожадность, Блажо сигурно повтаряше думитѣ на своя съгражданинъ атентатора Киро Григоровъ: „Като Христосъ и азъ умирамъ на голготата на моята родина, която се нарича Македония“!

Така угасна апостолскиятъ животъ на единъ великъ борецъ, искренъ и преданъ на идеята, самоотверженъ идеалистъ и съвѣстъта на ММТРО. Миръ на праха му, който ще вдъхновява новитѣ поколѣния, радващи се на свободата!

ТРАЙКО ПОПОВЪ — СТИХИЯТА НА МЛА- ДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

„Природата веща бѣше се сбъркала,
Тя отъ тебъ да стори гений бѣ искала,
Затова въ глава ти, като въ една пещъ,
Хвърли толкозъ пламъкъ и възторгъ горещъ.
Но другъ таенъ демонъ се намѣси тамо,
Елементъ отъ страсти, отъ жлъчка и ношъ,
Душа пълна съ буря, съ блѣсъкъ и съ мощъ,
Твоята вражда бѣше вражда сатанинска,
Твоята любовъ бѣше любовъ исполинска“

„Раковски“ отъ Вазовъ

Предъ насъ се възправя единъ разярень
исполинъ, носителъ на нашата селска стихия, която
донесе въ града цѣлия петстолѣтенъ бунтъ на на-
рода ни противъ робството, разсѣ го по улицитъ и
възпламени филистерската чаршия. Винаги възбу-
денъ отъ бѣса на сръбския гнетъ, Трайко сипѣше
жлъчъ и отрова навсѣкжде; той бѣше страхъ и тре-
петъ за душманитъ, бичъ за предателитъ и съвѣстъ
за заспалата чаршия. Появѣше ли се, мълкомъ
създаваше настроение на възмущение отъ тиранитъ
сърби, и всѣкой неволно се присъединяваше къмъ
неговото бунтовничество, несъзнателно се покоря-
ваше на неговото внушително слово и го слушаше
унесено. Той бѣше наистина роденъ за апостолъ,
но не такъвъ, който чрезъ речъ омайва и чрезъ
доказателства убеждава людетъ. Съ яростъ и гнѣвъ,
съ мѣстъ и заплаха, той ги вкоченяваше, преливаше
ги въ една колективна маса, която изгубваше
всичко лично, за да го слуша съ страхопочитание

и да го следи съ обаяние. Съ тояга въ ръка, съ строгъ и устременъ погледъ, съ заканителни жестове и твърда крачка, съ неспокоенъ бунтовенъ духъ и съ наранена душа, той бродѣше, като народенъ пастиръ, по села и градове. Той бѣ разгорещенъ идеалистъ, въстаналъ и осъзналъ се селянинъ - робъ, измжченъ и оголенъ до кожата работникъ. Въ неговата душа сякашъ се бѣха събрали всичкитѣ страдания на роба и искаха отъ него да ги изрази и преживѣе тъй трагично и възмутително, докато ги претвори въ бунтовенъ зовъ за свобода и за спасение на народа. Сякашъ цѣлиятъ народенъ кипезъ отъ негодувание се бѣше струпалъ върху него, готовъ да залѣе неприятеля — звѣръ, който смучеше живитѣ народни сокове. Той бѣше чулъ гласа на измжченитѣ подъ бича на спахиитѣ поколѣния, потайно бѣше прочелъ шифритѣ на българската сждба, за да се вдѣхнови съ духа на Караджата и Левски, съ храбростта на Дѣлчева и Груева и съ идеализма на членоветѣ отъ Младежката организация. За това бѣше предопредѣленъ героятъ, който се роди въ село Гявото, гевгелийско 1908 година, село, надвиснало надъ скалистия брѣгъ на шумния Вардаръ, който му донасяше воплитѣ и стоноветѣ на поробенъ народъ.

Оттукъ, той възвести на роба своето знамение и бунтовно учение: „На робитѣ слѣпи въ робската страна той носи съзнание, крепостъ, свѣтлина. Думитѣ му бѣха и прости и кратки, пълни съ упование и надежди сладки, говорѣше тайно за близкия превратъ, за бунтъ, за свобода, за рая, за гроба, и че време е вече да въстане робътъ, че щастливъ е оня, който дигне прѣвъ народното знаме и пролѣе кръвъ, и че трѣбва твърдостъ, куражъ, постоянство, че страхътъ е подлостъ, гордостта пиянство, че равни сме всички въ голѣмия часъ. Той внасяше бодростъ въ народната свѣсть, и свѣкой

Трайко Теох. Поповъ

безъ полъ, възраст, занаятъ безгласно вземаше участие въ дѣлото опасно: богатий съ паритъ, сиромахътъ съ труда, момитъ съ иглата, учений съ ума, а той беденъ, голъ, босъ, лишенъ отъ имота, за да е полезенъ, далъ си бѣ живота“ (Левски отъ Вазовъ).

Винаги немирень, винаги неспокоенъ и вдъхновенъ отъ апостолското си настроение, отъ реторската си висота, той гърмѣше вредомъ съ словото си, като гръмотевище, навсѣкжде. Разгнѣвенъ, той идваше до съзнанието, че всичко гнило трѣбва да се чисти съ ножа на честитата борба, че отъ свещенната македонска земя трѣбва да се изгони, съ кръвта на най-доблестнитъ ѝ синове, мръсната сръбска сганъ. Него не можеше да смири нито петорка, нито дисциплината на организацията. Стрелитъ му се разнасяха наоколо, като мълния, за да олучатъ н ѣ к о ѣ несъбуденъ и да се стреснатъ колебливитъ отъ неговитъ заплашителни думи. И срѣдъ глухата чаршия, потънала въ бездействие вследствие на стопанския застой, създаденъ отъ терора на сърбитъ и отъ неспособността имъ, Трайко се задаваше отъ брѣговетъ на Вардара, влизаше като старъ пророкъ, следъ мжченическото си скитане по села, за да раздуха тишината на роба, за да възвести силата на пробудения селянинъ, да освежи всички съ здравия български национализъмъ, който се раждаше въ девствеността на селото. Разпаленъ, лютъ настрѣхналъ, той викаше и крещѣше по улицитъ, умъртвяваше страха на слабитъ граждани чрезъ нестихващия бунтъ на селото. Съ строгия си тонъ, съ силата на авторитета си, той изгонваше демона на страха и колебанието, за да зацари около него духътъ на храбростъ, бодростъ и надежда за близка свобода. Той искаше да обхване цѣлия народъ съ единъ замахъ на законителната си тояга, за да го прибере, като пастиръ и да го хвърли въ огъня на освободителната борба,

безъ да чака монотонния вървежъ на организирането въ петорки.

Затова, Трайко не можа да стане организаторъ на ММТРО, но си остана бунтовникъ, за да замѣни гората, която единствено можеше да го задоволи, съ улицата и площада, гдето подобно на старитѣ философи-софисти, намираше събранъ свѣтъ, гладенъ за отмъщение. И кой можеше повече отъ бунтовника Трайко да нахрани людетѣ съ революционни идеи, да ги омайва съ своята внушителна фигура и да ги наелектризира за опредѣления день на разплатата. Него привличаше пѣстрата чаршия и поради това, че въ нея можеше да намѣри тукъ-таме нѣкой залутанъ или сърбеещъ се гражданинъ, за да се хване съ него и да го дави до осъзнаването му. Той го стрѣскаше и събуждаше съ кратки, но громки слова, съ просто, но ясно съдържание, като съ чукъ — съ здравината на българската народна идеология Той бѣше великиятъ народенъ трибунъ, будилникъ и гръмовежецъ на славната революционна епопея на мдадитѣ. Отъ неговото лице бликаше сила, жизнената сила на нацията ни, която искаше да разбие оковитѣ на робството, пречейки да се развива свободно въ жизнения просторъ на българската земя. Носителъ на вече непоносимия робски гнетъ, той разпилѣ най-бунтовнитѣ мисли, съ които бѣ закърмена генерацията отъ ММТРО. Казва жива сила бликаше отъ разгнѣвенитѣ му уста, когато го развълнуваха пъзлюцитѣ? Тогава, като вълшебенъ змей, той сипѣше огънь и жлъчь, очитѣ му сияеха, а тоягата му кнѣтѣше; за да доизрази онова, което той не можеше да каже, защото той не бѣше човѣкъ на аргументациитѣ, но на изливащата се въ бунтъ воля. Затова, той символизираше волята на Младежката организация, той бѣше въплотение на ненаситенъ и дивъ устремъ къмъ действие, къмъ вулканически прояви на човѣшкото битие. Тоя неизчерпаемъ резерво-

аръ на действие никога не намѣри ни отмора, ни покой. Почерка на обширнитѣ му писма свидетелствува, че никаква хартия не е въ състояние да побере тая селска стихия и да го канализира въ системна и организационна работа.

Безъ да има мисълъ за мѣрка въ думи и дѣла, той изригваше изведнажъ, като вулканъ надъ всѣкиго и винаги заемаше позата на трибунъ и проповѣдникъ, на пастиръ и сѣячъ. Той говорѣше на цѣлия народъ даже и тогава, когато имаше предъ себе си единъ човѣкъ; защото, онова, което говорѣше, го чувствуваше, като нѣщо вѣчно: бунтътъ за свобода на поробения народъ. Едно чувство доминираше въ неговата душа: — бездѣлната омраза къмъ сѣрбитѣ. Тая биологична омраза го вдъхновяваше да не остави свето нищо сръбско; той обори и разпилѣ на прахъ всички фалшиви идоли, всичко сръбско той повали, унизи, срази и сгази съ нозетѣ си, за да утоли ненавистьта си къмъ впилия се въ здравия народенъ организъмъ тиранинъ. Неговиятъ лозунгъ бѣше: *да се мрази врага, за да се срази!*

ТРАЙКО, КАТО ЧЛЕНЪ НА МЛАДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Откриването на една такава духовна сила, каквато отъ себе си представляваше, Трайко - бѣше голѣмъ успѣхъ за Младежката организация. Това стана въ една зимна нощъ, презъ 1925 год., въ Шипъ, кждето Трайко следваше гимназия и кждето бѣ устроена една среща съ ученицитѣ отъ по-горнитѣ класове. Освободителното дѣло бѣше обхванало и младежитѣ въ гимназиитѣ. Тѣ търсѣха начинъ да могатъ да взематъ участие въ неравната борба срещу поробителя и, понеже бѣха дочули, че изъ Македония сноватъ апостолитѣ на Тайното младежко сѣзаклятие, съ радосгъ и гордостъ се

явяваха на срещитѣ, опредѣлени за това и въ живи спорове даваха изразъ на своето високо патриотическо чувство, на решителността да се борятъ и на умразата си противъ тирана-сърбинъ. Не бѣше трудно да се види кой изпѣква съ готовността си за жертва въ тия исторически срещи и кой можеше да бѣде опредѣленъ, като достоенъ да влѣзе веднага въ организацията, макаръ и едва шестокласникъ. Още на другия день, Трайко дойде съ мене въ Скопие и безъ отдихъ отъ възхищението си, че има нѣщо организирано, насочено противъ сърбитѣ, положи клетва, показвайки всичката си стихийностъ още при тоя свещенъ обредъ, съ който запечатваше своя жизненъ пѣтъ, да отдаде живота си на народа, за да утоли поне по такъвъ начинъ жаждата си за отмъщение и да смегчи воплитѣ на народа-мжченикъ. Така почна тая бунтовна вълна да кърти брѣговетѣ на робството, да развѣва гордо знамето на македонското освободително движение и съ чувството на висока национална гордостъ да носи въ душата си апостолска жаръ. Две години по редъ, той бѣше най-голѣмиятъ разпространител на нелегалната революционна българска литература и ни единъ день не се отчая или уплаши отъ службата си за родината. И когато се явяваше нѣкоя по-тежка и по-опасна работа, той бѣше желающиятъ доброволно да я свърши, защото искаше ни единъ мигъ да не остане безъ да регистрира нѣкой подвигъ. И когато дойде нашето арестуване въ известния Скопски процесъ, той остана незасегнатъ, неоткритъ, за да се впрегне още по-вече, тъкмо въ разгара на ареститѣ и мжчения, на творческата работа. Той използваше създадената атмосфера между младитѣ, да ни подражаватъ и тогава сновѣше навсѣкжде. Всѣкой знае, че младежкото въодушевление има елементи на буйство и лудости даже тогава, когато границитѣ на разумното се побеждаватъ отъ набуялата младежка енергия и премина-

ватъ въ единъ безуменъ устремъ къмъ велики подвизи, къмъ достигане на свърхчовѣшкото, херойското, титаническото. Това и стана съ нашитѣ гимназисти, следъ като видѣха нашия примѣръ. Нима тѣ трѣбваше да останатъ по-назадъ отъ насъ? Това ги болѣше и, ето защо, тѣ самитѣ се пустинаха вънъ отъ организацията да плетатъ свои съзаклятия, да оскърбяватъ навсѣкжде сѣрбитѣ и да припуждаватъ последнитѣ да затварятъ масово гимназиитѣ въ Македония, да изключватъ буйнитѣ безъ конкретни причини, за да потушатъ това течение, което се ширѣше като зараза между всички учащи и ги тласкаше къмъ единъ общъ подема и движение противъ сѣрбитѣ, както това стана презъ зимата 1927 година въ навечерието на нашия процесъ и сѣдене. И тъкмо въ своя революционенъ устремъ, Трайко биде хванатъ по влака между Велесъ и Кавадарци съ единъ пакетъ нелегална литература и арестуванъ отъ сръбската полиция, въ Кавадарци, съ още шестима свои другари. Сега Трайко създаде свой политически процесъ изключително отъ ученици въ сръбскитѣ гимназии, и то презъ есенъта на 1927 година, когато свѣтовниятъ и сръбскиятъ печатъ трѣбѣха за нашето затваряне и за цѣлото революционно движение на нашитѣ чети по планинитѣ и атентатитѣ по градоветѣ и желѣзницитѣ. Смѣлиятъ подвигъ на нашитѣ гимназисти се състоеше въ това, че тѣ въ разгара на най-жестокия сръбски тероръ, когато навсѣкжде се вършеха убийства безразборно и безъ сѣдъ, въодушевени отъ нашитѣ дѣла и шума, който се дигна около насъ, почнаха да пишатъ помежду си писма съ съдържание за нашето затваряне, за нуждата и тѣ да се присѣдинятъ къмъ нашето движение и за задачитѣ, които имъ предстоятъ да вършатъ сега, когато ние сме въ затвора. Цѣлата тая кореспонденция бѣше хваната у Трайко и у неговитѣ арестувани другари и, поради това, трѣбваше и тѣхъ да осѣдятъ, като наши

помагачи. Тиранитѣ, обаче, еднажъ направиха грѣшка съ нашето арестуване и дадоха на европейското общество да види тѣхнитѣ звѣрства, които понасяше нашето население, та решиха, въпреки хванатата нелегална литература и кореспонденция у тѣхъ, да ги пустнатъ на свобода презъ декемврий, когато и насъ ни сждѣха, за да избѣгнатъ доказателството, че и ученицитѣ отъ гимназиитѣ по духъ и идеи сж сжщо такива, каквито сж и арестуванитѣ студенти. Съ голѣма реклама, тѣ искаха да хвърлятъ прахъ въ очитѣ на свѣта и да потаятъ истината, да отхвърлятъ всичкия обвинителенъ материялъ, само и само да не подкрепятъ мнението, че и най-младата македонска интелигенция диша съ духа на освободителното движение, че и тя не се чувствува сръбска, и, че тя е издигнала всрѣдъ сръбскитѣ гимназии, високо знамето на свободата на Македония.

Така Трайко се спаси за втори пжтъ да бжде откритъ и остана да работи и следъ нашето осжждане. Заедно съ Благо и други другари, които продължиха борбата и следъ тая криза на организацията, той върши реорганизация, прибира членовѣтѣ и дава новъ тласкъ на младежкото движение. Той е въ постоянна връзка съ насъ, въ затвора, чрезъ членкитѣ на женската организация и работи по наши инструкции, следъ като му дадохме списъка на останалитѣ неоткрити другари. И тая негова деятелность се продължава до 1930 година, когато повечето другари отъ Скопския процесъ бѣха пустнати. Той веднага влѣзе въ връзка съ мене и ние продължихме развитието на младежката организация на нови начала, диктувани отъ новото положение. Всичко това духовно и национално изграждане на младитѣ поколения, обаче, цѣлата тая архитектуроника на петорки и на системна работа за националното запазване на младитѣ българи въ гимназиитѣ, въ университетитѣ и по чаршията, не задоволяваше единъ стихиянъ

духъ, какъвто бѣше Трайко. Него влѣчеше единъ вжтрешенъ потикъ къмъ по-голѣми подвизи, къмъ бързо изразходване на събралата се мѣстъ къмъ неприятеля, къмъ единъ дуелъ съ него, кждето можѣтъ, револверѣтъ и адската машина щѣха да разрешатъ всичко съ вулканически действия. Ето защо, Трайко, се оттдаде на тероризъмъ и влѣзе въ връзка съ четитѣ, които върлуваха въ околноститѣ на родното му село Гявото, гевгелиско.

ТРАЙКО ПОПОВЪ СТАВА ВОДИТЕЛЪ НА ЕДНА ТЕРОРИСТИЧНА ГРУПА ВЪ ГЕВГЕЛИ

Недоволенъ отъ резултатитѣ на системната и бавна организационна работа на Младежката организация, следъ процеса на младитѣ гимназисти, понеже бѣше изключенъ отъ всички гимназии, Трайко организира една терористична група отъ млади и буйни гевгеличани и влиза въ връзка съ терориститѣ въ гората. Тукъ, презъ лѣтото, 1931 година, когато червената нишка на атентатитѣ на ВМРО се разшири чакъ до Нишъ и Бѣлградъ, Трайко се обучаваше съ другаритѣ си за действие съ адски машини и съ оржжие. Въ сжщностъ, той работѣше всичко това, съгласно устава на Младежката организация, която съ единъ членъ изрично нареждаше членоветѣ да минаватъ, щомъ като свършатъ учението си въ старата ВМРО. Трайко бѣше, споредъ това, е д и н ъ отъ членоветѣ на Младежката организация, който мина въ старата организация и стана терористъ. Въпросътъ бѣше повече на темпераментъ, на буйство и на нетърпение, отколкото на идейна последователностъ, защото въ хода на това съзаклатие всѣкой си намираще работа подходяща на силата на духа му и на степента на жертвуването му. Нѣма съмнение, че Трайко избра най-опасното, но най-подходящото на силата на духа му, на якостта на идеитѣ му и

на решителността да се жертвува по-скоро, защото „сърдце юнашко не търпи“. Съ това смъло решение, той надмина и своите учители.

Така подготвена, терористическата група почва своята адска работа по околията и задава страхъ и трепетъ на сръбската полиция. Нѣма вече да чакатъ атентатори и терористи отъ българската частъ на Македония, нѣма вече да протестирайтъ предъ официална България, че ужъ съ знанието на българското правителство се изпращали тройките. Тѣ сж вече въ ржцетъ на самитъ мѣстни македонски революционери, излѣзли отъ школата на младежката организация и, понеже сж свършили обучението си национално и духовно, сега се отдаваха на практична работа, на рушене, саботажи и минирание на всичко сръбско. Съ такъвъ устремъ и решителность да сложатъ коститъ си предъ олтаря на отечеството, нашитъ терористи започваха нова страница въ борбата на нашата младежъ срещу тиранията на палачитъ отъ Бѣлградъ.

Съ желание да подражава на прочутитъ атентатори на парахода „Гвадалвивиръ“, на „Отоманъ-банка“ и на цѣлия Солунъ отъ тѣй нареченитъ „Гемиджии“, Трайковата група направи опитъ да дигне въ въздуха много обществени здания въ Гевгели, но звездата на адския имъ подемъ угасна преди още да почне да освѣтява и умъртява подлитъ и корумпирани сръбски чиновници, защото нашитъ нови атентатори не бѣха добре научили изкуството си и, като неопитни, паднаха сами жертва на своята замисълъ. Нагласиха адската машина, но при опредѣлянето на часа за експлозия, тѣ сгрѣшиха, вмѣсто минути, опредѣлиха срока на секундитъ и бомбата имъ експлодира въ самитъ ржце, при което Милю Гошевъ биде убитъ на мѣстото, а другиятъ, Илия Димовъ, за нещастие остана само раненъ, а после биде отровенъ въ болницата. Въ ржцетъ на сръбскитъ палачи и подъ удари-

тѣ на страшния побой, той изказа другаритѣ си, които бѣха въ града, между които попадна въ затвора и самия Трайко, за да не излѣзе повече на видѣло отъ сръбскитѣ зандани. Станаха страшни арести на видни граждани и младежи, ужасътъ на сърбитѣ бѣше достигналъ до най-голѣмата си степенъ, защото видѣха, че и отъ тука почнаха да излизать млади атентатори. При общия побой и инквизиция на затворенитѣ, всѣкой изговаряше въ несъзнание всичко, каквото искаха злодеитѣ. Ужасътъ се пренесе и въ домоветѣ: майкитѣ ридаеха, проливаха безброй сълзи за тѣхнитѣ синове, въ затвора; селата запищѣха отъ кърджалийскитѣ потери на контрачетницитѣ и настѣпи една обща олелия по цѣлия гевгелийски край. Цѣлиятъ тоя ураганъ врѣхлетѣ надъ доблестното семейство на Трайка, защото то бѣше цѣло въ затвора и стѣнѣше подъ ударитѣ на сръбския бичъ. Презъ мѣсець декемврий 1931 година, надъ Гевгели се надвеси тираническиятъ плащъ на сръбското звѣрство и се взе решението да загинатъ, да бждатъ убити безъ сждене и безъ всѣкакво следствие бащата на Трайко и самия той. И една тѣжна зимна нощъ по улицитѣ на Гевгели се разнесе дивиятъ гласъ на нашата селска стихия, гласътъ на последния бунтъ на Трайка се раздаде по заспалитѣ улици на града и събуди всички, за да ги накара да изпратятъ мжченика на македонската голгота, приготвена за безброй наши синове, покрай рѣката Вардаръ и притока ѝ Суха рѣка, кждето сложиха коститѣ си много подобни на Трайко доблестни синове на многострадална Македония. Съ каруца, която заглушава воплитѣ, Трайко заедно съ баща си, биде отведенъ вѣнъ отъ града, кждето сжщата нощъ е билъ намушканъ отъ щиковецѣ на сръбскитѣ жандари. И до днесъ точно още не се знае, кжде е гроба му и дали въобще има той гробъ, защото може би е

хвърленъ въ рѣката Вардаръ и отвлѣченъ надолу къмъ Солунъ.

На другия день, Гевгели се обърна въ тѣжно мълчаливъ градъ, защото всички знаеха какво изгуби града имъ, защото не можеха да изкажатъ открито своята тѣга и да дадатъ последнитѣ почести на своя герой и защото изгубиха своя народенъ трибунъ, който имъ възвестяваше скорошната свобода — оная свобода, която Трайко не можа да види, но която видѣха безбройнитѣ негови ученици, които още при първитѣ ѣлжи се сътиха за него и го възпоменаха. И днесъ, като мощенъ духъ, той витае надъ Гевгели, за да вдъхновява съ живитѣ си спомени младитѣ поколѣния, съ безпримѣрната си жертва да възпламенява днешнитѣ строители на велика България, защото само съ по-голѣмо усърдие и любовъ къмъ родината и държавата днесъ ще можемъ да успоимъ коститѣ на тоя титанъ на нашето освободително движение — Трайко Поповъ, който ще остане гордостъ на гевгелийския край.

Чрезъ безсмъртния духъ на Трайко къмъ величието на България!

ТОДОРЪ ПОПЪ ЙОРДАНОВЪ — ЧЕСТЬТА НА МЛАДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

„Пжтъ е страшенъ, но славенъ,
Азъ може младъ да загина...
Но... стига ми тая награда —
Да каже нѣвга народътъ:
Умрѣ, сиромаха за правда,
За правда и за свобода!“

Ботевъ

Презъ 1927 и 1928 години Македония стана страна на мъченицитѣ, истинска долина на плача и стоноветѣ, сжщински адъ и гробница на свидни синове. Така, както презъ турското робство, въ продължение на 10 години — отъ 1893 до 1903, организацията можа да прибере почти цѣлия народъ и да дигне съ него прочутото Илинденско въстание, сжщо и презъ сръбското робство ВМРО и нейната млада клонка ММТРО, можаха за 10 години, отъ 1918 до 1928, да организиратъ народа въ Македония и да го насочатъ противъ тиранитѣ сърби въ единъ бунтъ, въ едно перманентно въстание, което въ сжщностъ се развиваше презъ размирнитѣ години — 1927 и 1928. Сигнала на това народно брожение даде Македонската младежка организация съ своя студентски процесъ, който по значение и важностъ заема първо мѣсто всрѣдъ политическитѣ процеси. Само за една година, отъ окт. 1927 до окт. 1928 г., сж станали 16 процеса съ 171 обвиняеми. Презъ това време, както четемъ въ книгата „Македония подъ иго“, сждилищата сж издали 9

смъртни присъди и сж осъдили общо 463 години затворъ. Следъ атентата на генералъ Ковачевичъ, въ продължение само на шестъ месеци, въ Щипско сж били убити 143 души, а всичко въ Македония 270 души. За тия десетъ години сж станали около 1400 политически убийства надъ македонски селяни, както четемъ въ сжщата книга. А броятъ на политически осъденитѣ нѣмаше край презъ черното сръбско робство. Д-ръ Павеличъ, защитникътъ на студентитѣ и сегашниятъ Поглавникъ на хърватската държава, казваше, че около 50000 македонски българи сж били обвинени въ политически престъпления, а само презъ 1924 година съ амнистия излъзоха отъ затворитѣ 18000 македонци!

Всички тия звѣрства и гонения, затварения и преследвания създадоха една непоносима задушлива атмосфера, всѣваха страхъ въ народа и го принуждаваха да се защитава така, както знае или да приема смъртта доброволно, за да не бжде инквизиторски измъчванъ по затворитѣ.

Подъ натиска на тая непоносима атмосфера на убийства и гонения, инквизиция и тормози, посегна на живота си и се самоуби нашиятъ скъпъ и незабравимъ другаръ отъ Младежката организация Тодоръ Попъ Йордановъ, роденъ презъ мѣсець февруарий 1904 година въ градъ Кочани, отъ видно българско семейство. Когато Младежката организация бѣше открита и другаритѣ му бѣха въ затвора подъ ужасния бичъ на сръбския тероръ и, когато палачитѣ искаха да изтрѣгнатъ отъ душитѣ на младитѣ арестувани студенти отъ скопския процесъ всичко, що знаеха за организацията, създаде се голѣмъ смутъ и беспокойство между другаритѣ, които бѣха вънка. Нощно време, следъ бой до не-свѣсть, бѣха изтрѣгвани имена на членове, отъ устата на затворенитѣ, понеже презъ деня тѣ отричаха, а полицията бѣше въ недоумение кого да арестува и кои показания да вземе за вѣрни: дали тия презъ

Тодоръ попъ Йордановъ

глухата нощ, като изтръгнати принудително и под ударитъ на бича или ония, що бѣха отречени презъ деня. Затова не бѣха сигурни кой е членъ, а кой не е, дали да го арестува или да му се заканва само. Така стана и съ покойния Тодоръ. Той, като кралски стипендиантъ, бѣше поставенъ въ особено положение. Сърбитъ бѣха между Сцила и Харидба: ако го арестуватъ, ще признаятъ, че даже и кралскитъ стипендианти не сж сигурни за тѣхъ, а камо ли останалитъ студенти отъ Македония; ако го оставятъ, ще признаятъ слабостта си предъ населението. Тѣ се решиха да вървятъ по диагонала: нито да го арестуватъ, щомъ като бѣше откритъ, нито пъкъ да го оставятъ да живѣе. Архизвѣртъ Жика Лазичъ реши най-подлото: постави го на морални мжчения въ продължение на четири дена, викайки го при себе и измжчвайки го, застрашавайки го, преставлявайки му случая, като най-опасенъ, понеже бѣше кралски стипендиантъ и разорявайки добрата му и идеална душа. Нито свободенъ, нито арестуванъ, Тодоръ оставенъ самъ на себе си, изживѣваше една страшна борба, — да се бори между идеала на организацията, да не открие нищо и подлитъ планове на злодея, за които и до днесъ нищо не знаемъ. Въ тая ужасна борба между смъртта и живота се зароди въ великата душа на Тодора идеята за самоубийство. Защото, той разсждаваше така, както му нареждаше устава, въ който се бѣше заклелъ: ако не може да издържи, нека посегне самъ на живота си, за да не се открие организацията. Дилемата: ако бжде арестуванъ и подложенъ на мжки, може би не ще може да издържи и тогава не ще може да живѣе отъ срамъ предъ себе си, че е казалъ нѣщо недопустимо; ако пъкъ свърши съ живота си, ще спаси себе си и организацията отъ позоръ, ще спаси честта на съзаклятието и ще го издигне съ своята геройска смъртъ. Той не се самоуби, затуй, че умътъ му бѣше

помраченъ отъ нѣкоя подла мисль, а неговото самоубийство бѣше възвишено и мотивирано отъ единъ революционенъ моралъ, наследенъ отъ подобнитѣ дѣла на много наши дейци, чийто изразителъ бѣше самоубийството на цѣлата Патчева чета въ прилепско. Той издигна революционната етика на Младежката организация, той показва какъ се пази честта на нашето освободително движение и какъ се умира леко, когато се ръководи човѣкъ отъ такива възвишени народни идеи. »По-добре да умра азъ, отколкото да изговарямъ несъзнателно въ затвора, подъ ударитѣ на бича, имената на другари, може би и на невинни. Моята жертва ще спаси много души и ще ги остави живи, нуждни да продължатъ дѣлото«. Тия бѣха думитѣ на самоотвержения Тодоръ, който победи смъртта, за да възвеличи единъ моралъ, чрезъ който можеше да се дойде до свободата. Философията на самоубийството има свои особени схващания за моменти и мотиви, когато се унищожава доброволно волята за животъ, на съзнателната и доброволната смъртъ въ полза на народа; целта на организацията никъде не можа да бѣде така очевидна, така силна, така свободна отъ егоистически инстинкти, както въ нашия случай, още повече, че Тодоръ имаше възможность и да бѣга и да избѣгне по тоя начинъ самоубийството. Ние знаемъ отъ разказитѣ на брата му, че въ тая опасность, когато е билъ виканъ отъ Жика Лазичъ и изтезаванъ, братъ му извадилъ паспортъ за Тодоръ и за себе си, за да побѣгнатъ заедно въ Франция. И когато се разглежда тая спасителна възможность, намъ се отваря още една страница на моралното геройство, ксето е искалъ да покаже. Той не е искалъ да бѣде третиранъ после отъ другаритѣ, като дезертьоръ, когато тѣ пѣшкатъ подъ ударитѣ на вражескитѣ мѣчения. Лесно е да бѣгашъ съ оправданието, че не ще можешъ да издържишъ

побоя, но кой може да разувъри другаритъ и общественото мнение? Единъ герой на нашето освободително движение не може да прави такива смѣтки и да унижава революционния моралъ, но той избира или затвора, или доброволната смъртъ. Доколкото бѣше се всадилъ единъ възвишенъ моралъ въ тоя македонски интелектуаленъ елитъ, показва случая съ другъ единъ другаръ, който избѣга, премина италианската граница, но почувствува гризенето на съвѣстѣта си и се върна пакъ, за да се предъде въ ржцетъ на полицията и отиде между арестуванитъ другари. Подъ натиска на общественото мнение, какво ще се каже после бѣгството, чувството на отговорностъ предъ народа и съзаклятието, бѣше дълбоко всадено между членоветъ на организацията, затова не е чудно, когато изнасяме живи картини на морална храбростъ и на нравствено величие въ редоветъ на нашата организация. Единъ отъ великитъ пазители на тая гражданска честъ, бѣше несъмнено покойниятъ Тодоръ, който стана рицаръ на революционната честъ. Въ книгата на Алберъ Лондръ за него четемъ: „Приятелю, вика ме шефа на полицията. Много се чувствамъ слабъ да издържа изпитанията. Азъ това не искамъ — Сбогомъ другари!“

Еднажъ решилъ да свърши съ живота си по единъ такъвъ доблестенъ начинъ, Тодоръ отива въ Земунъ и на края на града упорито чака да мине тренетъ, за да се хвърли подъ него. Твърдостъта и непоколебимостъта на решението се вижда и по времето, когато е чакалъ, докато дойде влака. Тукъ, той се е разхождалъ дълго време, унесенъ въ величието на своя подвигъ, унесенъ въ мислитъ си за нуждата отъ такива жертви за родината и преданъ всецѣло на колективния моралъ, който му диктуваше изъ дълбинитъ на съвѣстѣта едно такова гибелно, но възвишено решение. Влакътъ пристига и той безъ да се разколебае или да покаже при-

знаци на лудостъ, съ думитѣ може би не надминава само Мара Бунева: „Обичамъ своето отечество и умирамъ за него“. Следъ което, спокойно се хвърля подъ него, за да отиде тамъ, кждето живѣятъ нашитѣ безбройни безсмъртници на родината.

На сутринъта къмъ лобното мѣсто на нашия скъпъ другаръ се движеше печално и траурно една група отъ негови другари, за да прибератъ разхвърленитѣ части на тѣлото му и да възстановятъ цѣлостта на трупа му и да видятъ за последенъ пжтъ тѣлесния ликъ на тоя херой и победителъ на смъртта. Едно тжжно шествие, презрѣно отъ сърбитѣ, се движеше, край него, къмъ мѣстото на вѣчния покой на Тодора. Всички знаеха, че той умрѣ, за да спаси, за да осигури дългия животъ на организацията, за която единствено живѣше и работѣше.

Тодоръ Попъ Йордановъ влѣзе въ организацията презъ 1925 година и бѣше заклетъ отъ щипскитѣ другари, понеже завърши гимназия въ Щипъ. Той следваше медицина и бѣше въ края на учението си. Въ организацията работѣше, като главенъ петаръ за Кочани. Като студентъ служеше за връзка съ българската легация въ Бѣлградъ и отъ тамъ вземаше нелегална литература, за да я раздава безъ страхъ на другаритѣ. Не единъ пжтъ бѣше ангажиранъ и въ терористически дѣла; бѣше и главниятъ спровождачъ на македонски момчета, които служеха въ сръбската армия, а желаеха да бѣгатъ въ България. Той имъ отваряше нашия каналъ и у дома си имъ събличаше войнишката униформа, за да ги освободи отъ тоя символъ на робството и ги облѣче въ свободата къмъ милата България, кждето бѣха отправени очитѣ на всички македонски българи.

Съ смъртта на Тодора — чрезъ самоубийство — Младежката организация регистрира единъ новъ

херой и показва на всички какъв моралъ владѣше въ нея, какво възпитание обладаваше съзаклятниците и за каква велика жертва ги готвѣше. Тая школа на младитѣ революционери създаде не само здрави български патриоти и апостоли на освободителното движение, достойни наследници на старитѣ вемереовци, но съ такива мъченици доказва на свѣта, че млада Македония стои рамо до рамо съ старата, задоена е съ сѣщитѣ идеали и е готова да умре за сѣщитѣ цели, положени отъ основателитѣ на ВМРО.

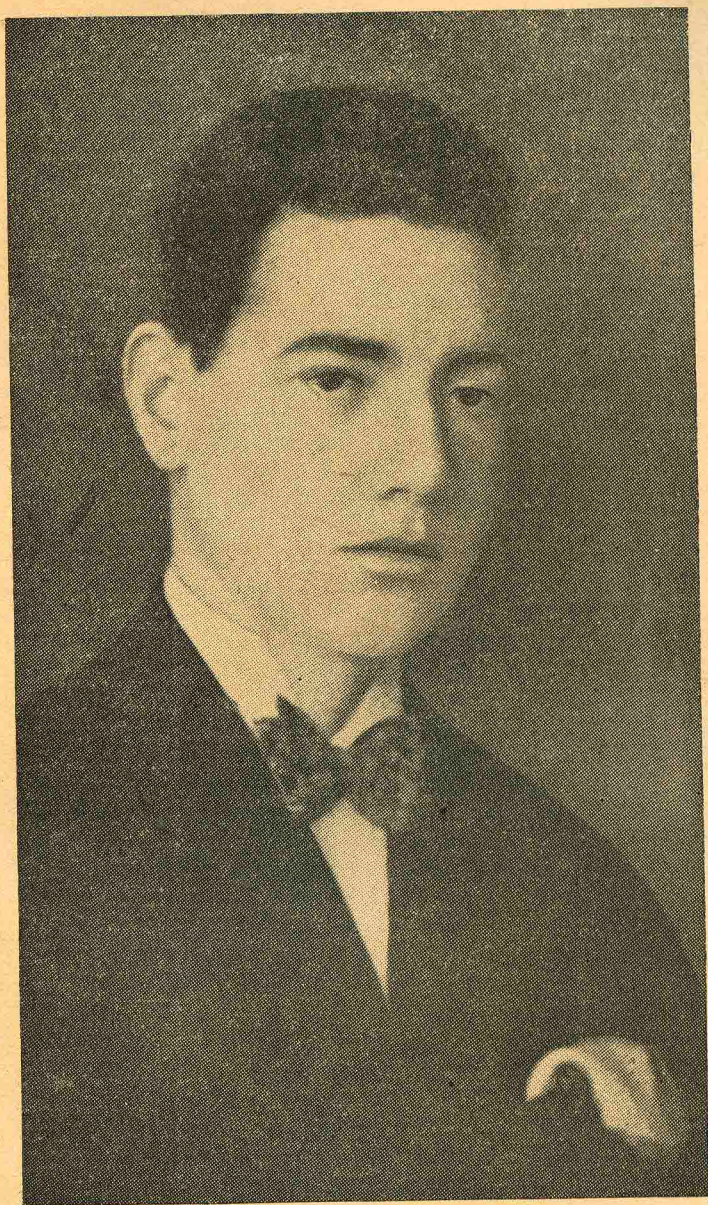
КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ ЦИПУШЕВЪ, —
ИДЕАЛИЗЪМЪТЪ НА ММТРО

А тиранинътъ върлува
И безчасти край нашъ роденъ:
Коли, беси, бие, псува
И глоби народъ поробенъ!

Ботевъ

Съ тия бунтовни думи нахлу единъ день презъ 1925 година, единъ младъ интелегентъ въ моя революционенъ станъ, за да ме упрекне, че още ли спи нашата интелигенция, при тоя непоносимъ теретъ на врага — поробителъ и при тая решителностъ на младата македонска интелигенция, готова да се жертвува за своя поробенъ народъ? Тръбваше ли следъ тия горещи слова на здравъ български патриотизъмъ да започна революционния си букваръ, за да спечеля единъ дълбоко съзнателенъ младежъ, който даже се сърди, че до сега не сж се отзовали младитѣ на непоносимитѣ народни вопли и ридания? Съ бунтовни слова въ уста и съ горещото си сърдце, тоя херой на нашата будна младежъ можеше веднага да се успокои и да намѣри мѣстото си за служене на народа, само при бързото му влизане въ организационната мрежа, въ която бѣше вплетена вече съзнателната македонска интелигенция. И каква радостъ бѣше се изписала на лицето на Кирилъ Ципушевъ, когато той грабна темпераментно устава, евангелието на организацията, гълташе бързо сложилитѣ се идеи и лицето му се озаряваше постепенно отъ бунта, пре-

Кирилъ Ципушевъ

дизвиканъ отъ всѣкидневнитѣ злодеяния на сръбскитѣ палачи изъ нашитѣ мъртви градове. Такъвъ гладенъ за освободителни идеи младежъ още не бѣше ме приближилъ и не бѣше направилъ излишни всѣ какви дискусии и диалектика на убеждаването. И можеше ли да се очаква смекчителното и предпазливото редене на мислитѣ и постепеното вкарване въ лабиринта на нашата идеология единъ младежъ, чието семейство даде редица свидни синове на Македония и стана съ стария Костадинъ Ципушевъ, който лежа въ сръбскитѣ затвори цѣли 18 години, сжщинско мжчилице на родината? И тая млада издѣнка на Ципушевого здраво стѣбло, искаше по-бързо да расте и да надмине всичкитѣ негови клоне, за да възвеличи името му и да прослави своето мило и драго отечество. Кой можеше да анализира тая стихия, която имаше дълбокъ и неизчерпаемъ изворъ въ своя родъ и яка революционна традиция въ градчето Радовицъ, прославлено по цѣлъ свѣтъ съ мжченическото убийста на 28 селяни въ село Гарванъ, презъ 1923 година, отъ злодея Матковичъ.

Роденъ презъ месецъ май 1906 година, откърменъ съ чисто българско млѣко, обладанъ отъ легендарнитѣ дѣла на стария Ципушевъ, той искаше веднага да се освободи отъ фалшивия идеенъ багажъ, инжектиранъ въ сръбскитѣ училища и се зарови веднага въ революционата литература, гълташе бързо и непрестанно всички аргументи на националната ни наука, съ която единствено можеше да се атакуватъ безобразнитѣ сръбски лъжи. Той искаше да се въоръжи съ всичко, което можеше да нанесе по-усѣзателенъ и дълбокъ ударъ на сръбскитѣ гимназисти въ Скопие, които постоянно го зкачаха съ своитѣ научени и фалшиви фрази. Изкуствено създадената идейна сграда трѣбваше да се руши и минара съ истиннитостта, свѣтлостта и справедливостта на нашата национална кауза.

Нашитѣ интелектуалци колко страдаха отъ невъзможността да зърнатъ въ тоя неизчерпаемъ и богатъ изворъ Климентовата национална наука, бодрия Самуиловъ български национализъмъ и свѣтлата социална мисль на попа Богомила? Всичко това бѣше забранено и преследвано, затворено съ приказнитѣ ключове на терора и не единъ пѣтъ изгаряно. Има ли друга земя, кждето да сж отредени по-ужасни аутодафета, палене на книжа, написани съ светата Кириловска азбука, презрѣни заради българското име и унищожавани като най-опасна ересь, каквато познава свѣтовната история? Борба за »ерголѣмъ« символизираше нашата борба за българското слово, за българското писмо и священната българска книга. И когато нашитѣ младежи се извикваха, че нѣкжде сж видѣли »ерголѣмъ«, сърдцето имъ трепваше отъ радостъ, думитѣ имъ звѣнѣха отъ хвалене на всичко българско, а приказкитѣ за такива открития се разнасяха потайно по седѣнки. Имаше ли по-страшно, по-яко вързанъ и окованъ Прометей отъ нашия, въ Македония, на когото бѣше забранено да знае нѣщо хубаво, истинско и свѣтло за България? И жестокитѣ мъки на нашия Прометей презъ сръбското робство, ги изпитваше най-вече нашата интелигенция, която бѣше лишена навредъ да знае нѣщо отъ своето славно минало и да се изгражда по идейнитѣ евангелия на нашитѣ велики творци на националната ни култура, която се зароди въ вѣчно българската земя — Македония. И когато Младежката организация съ своята смѣла революционна работа успѣ да скжса тия вериги, поне отчасти, за да даде на нашия Прометей да диша съ революционната си литература на книжовенъ български езикъ, тогава се струпваха младитѣ интелектуални сили да смучатъ жадно соковетѣ и плодетѣ на забраненото дърво и да излизатъ отъ килиитѣ, кждето тайно четѣха българското слово, съ озарени лица, каточели бѣха зър-

нали въ българското откровение и озорени отъ свѣтлина, която да прѣскатъ навсѣкжде по родната земя и да възвестяватъ откритието на българската душа.

И ето, въоръженъ съ националния си катихизисъ, Кирилъ навсѣкжде почна отворено, даже непредпазливо и въ самитѣ очи на сърбитѣ да манифестира своето българско национално чувство, като сърбскитѣ си колеги подлагаше, като студентъ по нравото въ Бѣлградъ, подъ барабанныя огънь на нашето национално вѣрую. Приготвенъ отъ учителя-революционеръ да имъ нанася удари съ краткия си и ясенъ отговоръ по всички въпроси на сърбския шовинистически политически букварь, той ги съкрушаваше съ своята логика, ядосваше ги съ своята прямота и отвореностъ, побеждаваше ги съ истиннитостта на нашето богато минало. Буенъ темпераментъ, самоотверженъ борецъ, смѣлъ диспутантъ, съ живъ и рѣзкъ погледъ, той създаваше около себе си атмосфера на свободно манифестиране на научнитѣ въпроси по нашето дѣло и удивляваше неприятелитѣ съ знанието на революционната история на всички поробени народи въ свѣта. И когато, въ края на спора не му бѣха достатъчни аргументитѣ отъ идеологично естество, той имъ казваше на „бракята“: „Дайте, най-после, свобода на народната воля въ Македония, за да видите какъвъ е народътъ тамъ и колко сж вашитѣ приказки фалшиви“. Не стигнеше ли пъкъ това на дебелоглавитѣ сърби и за тѣхното самохвалство или лекота, тогава той избухваше, темпераментътъ му помрачваше всички нишки на логиката и се отдаваше на волята на чувствата си, като нервно имъ подвикваше: „Помнете 1915 година; скоро тя ще се повтори и тогава всички звѣрове ще отидатъ по дяволитѣ“. И наистина, неговитѣ думи се сбжднаха. Дойде пакъ 1915 година за сърбскитѣ палачи, видѣхме тѣхния грѣбъ и се радвахме безкрайно. Но тукъ въ днитѣ на с в о б о д а т а, когато тя

изгрѣ за македонския българинъ, не бѣше вече между насъ тоя, който бѣше я заслужилъ съ революционната си работа, съ предаността си къмъ народа-мжченикъ. Кирилъ Ципушевъ се нареди между нашитѣ бесмъртници, мжченици за свободата, влѣзна въ пантеона на македонскитѣ революционери, издигна се високо надъ насъ. за да ни свѣти по-ярко, за да ни подсѣща какъ се мре за свободата и да ни показва пѣтя какъ се служи на народа, да назидава съ своята свѣтла паметъ младитѣ поколѣния, които ще се ползватъ отъ тая свобода и ще изграждатъ своята държава. Дълбоката му вѣра въ правотата на нашето освободително дѣло, подвизитѣ му и жертвата му предъ олтаря на отечеството ще бждатъ сигурната гаранция, че свободата ни ще бжде положена на здрави гранитни основи и ще бжде изградена по идеитѣ и очакванията на борческитѣ поколѣния.

Кирилъ Ципушевъ остана неоткритъ презъ време на скопския студентски процесъ и продължи да работи въ организацията, съ цель да се реорганизира, да се постави на по-здрави основи и да се прибератъ останалитѣ другари.

При много по-тежки условия и при съвсемъ други схващания на полицията, следъ случая съ насъ, тежко бѣше да се работи, безъ да се знае предварително, че всѣко подозрение значеше убийство. Сърбитѣ вече не искаха да затварятъ и, ето защо, всѣкой провиненъ следъ нашия процесъ, трѣбваше да избира или да падне подъ сръбската гилотина или да стане сръбски агентъ. Заедно съ Блажо Моневъ, Кирилъ стана втора жертва отъ другаритѣ, които продължиха организационната работа следъ тая чувствителна катастрофа на ММТРО. Той влѣзна веднага въ връзка съ Ивана Боджигевъ въ Виена и отъ тамъ получаваше напѣтствия за всичко, което бѣше нужно за съвземане на Младешката организация. И когато Иванъ го викна отъ

Виена да отиде тамъ, за да уговорятъ подробно начина на борбата, той замина отъ Бѣлградъ за Словенско, за да не се върне вече отъ тамъ. Заподозрѣнъ отъ полицията по това заминаване, последната изпраща агентъ по него, за да го следи чакъ до Любляна, представявайки се предъ него на инженеръ въ аеропланната фабрика въ Ясеница, близо Любляна. Тукъ той бива отведенъ отъ сжщия на разходка, вънъ отъ града, и прободенъ на 20-X-1928 г. първо съ нама въ гърба отъ съпжтника му агентъ, а следъ като не е било това достатъчно и когато Кирилъ дръзналъ да се защитава, »инженерътъ« извадилъ револвера си и го застрелялъ право въ очитъ, следъ което той падналъ мъртъвъ на земята. Сръбскитъ вестници, по нареждане, съобщиха, че ужъ той се опиталъ да прехвърли границата нелегално и затова билъ убитъ отъ стражата. Сръбската подлостъ и коварство нѣмаха край, та никой не повѣрва на това измислено съобщение, защото, въ това време, когато съ стотици наши синове падаха убити отъ сръбскитъ палачи, безследно изчезваха и бѣха избивани безъ сждане, никой не можеше да вземе за истина такова нѣщо, особено, щомъ като се отнасяше за единъ такъвъ левентъ-юнакъ, на Македония. Какво ще описваме садизма на сърбитъ, за да отвращаваме човѣшкото въ човѣка и да показваме животинското у тѣхъ, което се излѣ така щедро надъ нашата земя? Нима се трогна западната демокрация отъ всички безбройни беззакония, които залѣха нашата страдална майчина грѣдь? Народътъ чакаше спасението си отъ тритъ най-яки национални и ревизионистически движиния, които се очертаваха на тъмния европейски небосклонъ и загатваха за революционния огънь, който почна да гори въ душитъ на страдалцитъ отъ Версайлската система: това бѣха Хитлеровиятъ националъ-социализъмъ, Мусолиновиятъ фашизъмъ и Т. Александровиятъ македон-

ски революционизъмъ. Тия три движения удариха
отъ основа старото уреждане на свѣта и го мини-
раха въ най-гнилитѣ Версайлски творения, за да
възвестятъ новата ера на здравия национализъмъ
и националния социализъмъ въ народнитѣ маси на
длъжъ и на ширъ.

ТОМА КУЮМДЖИЕВЪ, — ФАНАТИЗЪМА
НА ММТРО

„Не, не вѣрвамъ, че до край
Жертвата ти че си на злото:
Твой день ще засияй,
Ще нарастне тебе крилото!
Духъ великъ ще оживѣй
Въ нашо нова поколѣние:
И туй слънце ще огрѣй
Родното обединѣние!“

Борисъ Дранговъ.

Историческа Струмица е свидетелъ на най-страшната голгота на българския народъ. Нещастната върволица отъ 15000 ослѣпени Самуилови войници, запечатили се дълбоко въ съзнанието на народа, като национално мъченичество — свидетели на които сж днешнитѣ села Свидовица — вси вдовици и Водоча — Вадючи. Нечуваното звѣрство на Василий Българоубица показва отъ какво голѣмо историческо значение е била битката на Бѣласица презъ 1014 година. Сърбскиятъ ученъ Д-ръ Слиепевичъ какваше: „Сърбитѣ не сж имали ни едно стражение, което би могло да се мѣри по своята трагична жестокостъ съ Самуиловата битка на Бѣласица“. Тукъ въ струмишкото поле се срещнаха два гиганта, две противоположни раси за национално съществуване и за жизненъ просторъ; но националното поражение при Бѣласица дълбоко заседна въ душата на народа, за да се изгради отъ него народенъ култъ къмъ национално мъченичество,

за да ни напомва величието на 400 годишенъ свободенъ държавнически животъ и да създаде една въстаническа традиция, започната отъ внука на Самуила, Петъръ Деляна, до революционната генерация на нашето освободително движение.

Носителтъ на тоя свободолюбивъ духъ презъ време на нашето национално възраждане бѣше занаятчийското съсловие, отъ което изникна и нашиятъ борецъ Тома, синъ на Мито куюмджия отъ Струмица. Тогава се създаде едно младо гражданско съсловие, което бѣше не само способно да възприема плодетъ на западноевропейскитъ свободолюбиви идеи, но се бѣше възпламенило и отъ славната история на коравия български народъ. Така, нашитъ еснафи, облѣчени въ черно, като монаси и потомци на нашитъ богомили, почтени, скромни, умѣрени, пестливи, почнаха въ 19 столѣтие да играятъ една историческа роля, подобна на оная, която изигра гражданското съсловие въ френската революция. Това съсловие изнесе на своя грѣбъ черковната борба и сдоби народа съ българска национална църква, каквато бѣше българската екзархия, а следъ това стана носителъ и на революционното знаме за национална свобода.

Тѣкмо нашитъ занаятчи даваха най-голѣмъ отпоръ и на сърбитъ, защото бѣха задоеени съ такава борческа традиция, съ силно национално чувство и съ горещъ пламъкъ за българска свобода. Затова, още при първото формиране на Младежката организация, ние видѣхме, че тя ще се засили и ще се опре на здрави основи, само ако приеме въ своитъ редове и занаятчийското съсловие, съ една дума, ако приема и младежи отъ гражданското съсловие, които не бѣха интелектуалци. Наистина, Устава на Младежката организация предвиждаше влизането само на студенти и ученици отъ горнитъ класове, обаче, още въ началото се видѣ, че организацията нѣма да бжде почувствувана отъ народа,

Томъ Куюмджиевъ

ако не вмъкне тия, които стоятъ най-близу до народа и чрезъ тѣхъ да проникнатъ идеитѣ въ самитѣ маси. Защото, повечето отъ студентитѣ презъ годината бѣха вънъ отъ Македония, та само полуинтелигенцията бѣше оная сила, чрезъ която организацията функционираше презъ цѣлата година всрѣдъ народа и прокарваше своята идеология между младежта. Още повече, че сърби бѣха нахлули между тия младежи и съ разни забави, танци, кафе-шантани и други пипала, искаха да научатъ нашата младежъ отъ чаршията на сръбски начинъ на животъ. Поради тия домогвания на тиранитѣ да всѣватъ развратъ, ръководителитѣ на ММТРО взеха решение да приематъ въ организацията и младежи отъ еснафа. Така, за кратко време, това борческо съсловие отъ младежи нахлу въ организацията и я умножи толкова, че въ всѣкой градъ тѣ държеха кормилото и бѣха най-дейнитѣ членове. Чрезъ тѣхъ се поде една акция противъ всички сръбски дружества, които се бойкотираха, противъ посещаване на съмнителнитѣ кафенета, които се замѣниха съ вечеринки, излети, противъ участието въ всѣкакви сръбски културни начинания, а за групиране на другарски начала около членоветѣ, кждето се устройваха седѣнки и се четѣше революционна българска литература. Въ всички тия действия противъ сръбската тирания, голѣма роля изиграха нашитѣ младежи отъ гражданското съсловие.

Единъ храбъръ и самоотверженъ представителъ на това борческо съсловие бѣше и нашиятъ другаръ Тома Куюмджиевъ; роденъ въ Струмица презъ 1901 година, произхождащъ отъ видно и заслужило българско семейство. Голѣмъ врагъ на сърбитѣ, съ които постоянно се караше, фанатикъ българинъ, смѣлъ до безумие, той на всѣка крачка търсише начинъ, за да се опълчи противъ тиранина. Не можеше да понася ни за моментъ страданията на народа и постоянно насѣсканъ противъ

угнетителя, дирише убежище въ Младежката организация, за да може да отвори война на врага. Той бѣше даренъ музикално и съ своята мандолина, като виртуозъ, събираше другаритѣ, устройваше народни увеселения, за да ги превърне въ мѣсто, откъдето се стреляше неприятеля, вдъхновяваше се младежта отъ народната пѣсенъ и се всмукватъ освободителнитѣ идеи. Съ своитѣ многобройни компании, той постоянно сновѣше изъ народа, знаеше неговитѣ нужди и страдания и чрезъ пѣсенъ възвестяваше близката свобода и бунтовнитѣ си мисли. Устата на народа бѣха запушени и никой не смѣеше да говори; но това, което не можеше да се каже, Тома го съобщаваше съ пѣсенъта народна и отъ тамъ черпѣше духовно упование. Който пъкъ биваше вѣвлѣченъ въ компанията на Тома, той не можеше да излѣзе непокрѣстенъ, неосвѣтленъ по организационното дѣло. Съ тия внушителни срещи съ маса-народъ, той превръщаше Младежката организация въ народно движение, което обхващаше не само ония, които влизаха, но и останалитѣ обвързваше съ една мисль — свободата на Македония. Презъ робството; македонската народна пѣсенъ бѣше най-мощното оржие въ борбата ни противъ сърбитѣ, защото тя съдържаше традицията на македонското освободително движение, разпалваше народа, свързваше го съ славното наше минало и му внушаваше вѣра и национална гордостъ, за да се почувствува по-голѣмъ и по-културенъ отъ поробителя. Затова, народнитѣ пѣвци, като Тома, вършиха по-важна апостолска роля съ пѣсенъта, отколкото всички убеждавания чрезъ слово. Колко нови пѣсни народътъ създаде презъ сръбското робство, въ които той възпѣваше участвата си и крепѣше своя борчески духъ. Българскиятъ гений тъкмо когато бѣше прометеевски окованъ, надаваше творчески вопли въ народнитѣ пѣсни, които

раздухваха пламъка на горещия български национализъм.

И когато, през зимата 1927 година, надъ Македония се бѣше надвесилъ сръбскиятъ ханджаръ и немилостиво косѣше невиннитѣ жертви по поводъ на скопския студентски процесъ, коварниятъ тиранинъ знаеше въ кого е ключътъ на младежката борба. Той хвана Тома Куюмджиевъ и го хвърли въ затвора, за да смири младежъта и въ неговото лице и убийство, да я нарани дълбоко. Следъ дълги мъчения въ затвора, врагътъ реши да убие нашия борецъ като го изкара отъ затвора; по пѣтя стражарътъ го застрелва задъ гърба и той се поваля на земята. На 12 декемврий 1927 година, когато струмишката баня бѣше пълна съ затворени македонци, които пѣшкаха подъ ударитѣ на жандармитѣ, изъ Струмица се разнесе вестъта за трагичната смъртъ на другаря и члена на младежката организация — Тома. Болно отекна въ душата на млада Македония тая вестъ за неговата ранна и мъченическа смъртъ. Македония запечати неговото име въ сърдцето си. Той живѣ и умрѣ за нея, която се бори, но победи чрезъ неговия духъ!

КОЛЪО ЧАКЪРОВЪ — АСКЕТИЗЪМА НА МЛАДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Ужаситѣ на Европейската война се излѣха надѣ Дойранѣ, защото той стана жертва още отъ 1917 година и биде превърнатѣ до основи въ пепелище. Но тая жертва предѣ олтаря на неугасващитѣ национални идеали не бѣше напраздна. Защото, на дойранския фронтѣ се развихри мощниятѣ войственѣ гений на българския воинѣ и Дойранѣ стана мѣсто на героична епопея. Тукѣ, при неговитѣ височини, нашата славна войска нанесе страшно поражение на неприятеля, отби редица неприятелски офанзиви, и въ навечерието на военната ни катастрофа по другитѣ фронтове, тукѣ се регистрираха велики победи на нашето оръжие, за да се докаже предѣ историята, че ние не отстъпихме фронта, поради отсъствие на храброст или вътрешно разложение!

Прокуденитѣ по цѣла България дойранчани, следѣ опустошенията на войната, почнаха да се прибиратѣ по изгорѣнитѣ огнища, защото ги привличаше езерото и занаятието свързано съ него, като прочути риболовци.

Но връщането въ отново заробенія Дойранѣ не бѣше ясно само на единѣ. Защо напусна България Колѣо Чакъровѣ, който нито имаше родители въ Дойранѣ, нито бѣше по професия рибарѣ, а ученикѣ отъ седми класѣ? Защо и той не си остана въ всичкитѣ удобства на свободата, както направиха много интелектуалци отъ Македония и

Кольо Чакъровъ

оставиха насъ безъ духовни водители, за да се справяме сами съ неприятеля и да създаваме нови авторитети на народа. Имаше пламенни родолюбци, които въ времето на националния погромъ презъ 1918 година, когато се навъдиха идеолозитъ на пораженството, предпочетаха да отидатъ въ Македония, да се върнатъ въ страната на новитъ страдания, за да се освободятъ отъ взаимнитъ обвинения за националнитъ нещастия, съ нова служба за родичата и съ ново апостолство. Защото, при извора на нещастията се намираха и цѣроветъ, изтрѣгвани отъ ранитъ на робството и съ саможертва внедрявани въ здравето тѣло на българския народъ въ Македония.

Единъ отъ рѣдкитъ самоотвержени борци, който се вслуша въ воплитъ на поробенія македонски българинъ и напустна спокойствието си въ свободна България, за да се завърне тамъ, гдето войната бѣше направила всичко на прахъ и пепелъ и гдето сега рибаритъ живѣха по струпанитъ колиби, направени отъ военни трофеи, косени немилостиво отъ маларията, бѣше дойранчанинътъ, Кольо Чакъровъ. Подобно на аскетъ — отшелникъ той напустна удоволствията на шумния градъ и се настани въ срѣдата на дойранскитъ рибари, които въ борбата съ воднитъ стихии, си бѣха създали единъ особенъ манталитетъ. Практическиятъ разумъ не може да разбере какъ така единъ интеллигентенъ мжжъ съ добро бждеще се нареди покрай неукитъ и прости рибари, за да дѣли тѣхната горчива сждба; но родолюбивиятъ пламъкъ, който избликваше изъ дълбинитъ на безсмъртието на българската нация, горѣше у него, раздухваше всички тия егоистически смѣтки. Самиятъ Кольо, мой другаръ отъ ранно детинство, едва ли разбираше тая привлѣкателна сила на родната грѣдь; защото историята несъзнателно влага своитъ планове въ слѣпитъ си орждия, за да ѝ служатъ за

нейното изграждане. Той трѣбваше да падне, като жертва за свободата, за да се отгатне неговото идване и горещата мисия, която таеше въ гърдитѣ си.

Роденъ въ Дойранъ презъ 1901 година, отъ видно българско семейство, Чакъровъ израстна съ рояка отъ деца, които край езерото се сблъскаха презъ лѣтото и зимата съ воднитѣ стихии и калѣха тѣлото и духа си въ тая борба. Дойранъ имаше и своя просвѣтена аристокрация, която водѣше началото си още отъ Христифоръ Жефаровъ, който преди Паисия написа презъ 1742 година „Стематографията“, където бѣха изобразени гербоветѣ на славянскитѣ народи начело съ гордия български левъ. Въ една типично черковно-патриархална срѣда се роди и Теодосий Синайски, който между първитѣ български печатари, дигна гласъ противъ фанариотитѣ. Гражданството на Дойранъ правеше впечатление на срѣдновѣковно еснафство съ здравъ практиченъ смисълъ, съ гражданското достоинство, съ чувство за традиция и съ солидарностъ на еснафски моралъ. Затова, Дойранъ даде повече черковни борци, отколкото революционери, съ изключение на ония, които прииждаха отъ околнитѣ села, особено кукушкитѣ такива.

Кольо разбираше душата на дойранскитѣ рибари и знаеше, че на тѣхъ може да се действува, ако следъ тежката работа въ езерото се поведѣше разговоръ за народни работи при весело настроение, подъ действието на прочутата дойранска мастика и край прохладата на кафенетата до самото езеро. Проникналъ се дълбоко въ народнитѣ разбирания, Кольо действуваше съ особения народенъ хуморъ, шеги и закачки, за да се разгонятъ тжигитѣ, които бѣха надвиснали надъ нашия народъ. Единъ единственъ интелектуалецъ, гледанъ съ симпатия отъ народа, за кратко време той стана центъръ за дойранчани, тѣхенъ любимецъ и интерпре-

таторъ на тѣхния рибарски животъ. Наложилъ се, като авторитетъ за народа, не бѣше тежко именно той да стане и носителъ на бунтовническото начало на македонската младежъ. И когато, следъ опасната организационна работа, се връщахме изморени край родното дойранско езеро, заедно съ Кольо виждахме трънливия пѣть къмъ голготата на поробена Македония. Защо въпрочемъ организирахме и излагахме на опасности народа, когато бѣше ясно, че ние сами никога не ще можемъ да се освободимъ? Можеше ли това заключение да ни накара да се отдадемъ на произвола на сждбата и на асимилаторската машина на тирана? Едно бѣше ясно: че ако не работѣхме, чувствувахме, че и не можемъ да живѣемъ, като българи. Живѣеш ли като българинъ въ робството, равносилно бѣше да не го понасяшъ пасивно и съ работа да потвърждавашъ всѣкой моментъ, че у тебъ гори огнѣтъ на българския патриотизмъ. И наистина, революционната работа на Младежката организация въ сжщностъ се състоеше, да покаже, да манифестира предъ очитѣ на неприятеля и поробителя по демонстративенъ начинъ, че сжществува въ Македония само български народъ и че своята воля къмъ свобода той изразява чрезъ организирането си противъ тираническата държава, макаръ и да не може съ собствени сили да я повали въ бездната на унищожението. И наистина, въ историята има периоди, когато е достатъчна само такава работа отъ страна на народа, която да му осигури националното сжществуване, националното съзнание до момента, когато и съ помощта на външни сили ще може да издействува свободата си.

Впрочемъ, разумътъ никога не дава надежди. Тия хамлетовски мисли, можеха да се разгонятъ само съ вътрешната вълна на необяснимото национално и колективно чувство. Достатъчно бѣше да хвърлимъ погледъ къмъ окопитѣ около Дойранъ,

за да се вдъхновимъ отъ дъха на кръвта, пролѣта по славнитѣ бойни полета отъ нашитѣ войскари, за да туримъ край на всички колебания и страхъ. Духътъ на мъртвитѣ бѣше по-живъ, отколкото мъртвия егоизъмъ на живото тѣло.

Затова, вътрешната победа надъ всѣкакъвъ родъ съмнения бѣше лоста, който движеше Младежката организация. Поклоницитѣ на личното щастие, за да избѣгнатъ участието си въ нашето съзаклятие, или се отдаваха на безкрайни и безплодни дискусии, или казваха: »Ако ми осигуришъ, че непременно ще се освободимъ, ще влѣзна«.

Но аскетизмътъ на Кольо Чакъровъ бѣше безпощаденъ тъкмо къмъ такива съмнения и, потъналъ цѣлъ въ мистиката на революционната борба, безъ всѣкакво двоумение, презъ 1924 година влѣзна въ Младежката организация. Нѣколко дни следъ това, една група наши студенти отъ Струмица, които посетиха Дойранъ, бѣха вързани и откарани въ затвора, защото заедно съ Чакъровъ направиха общо народно увеселение по случай основаването на младежката група въ Дойранъ. Врагътъ, безъ съмнение, бѣше дебналъ всички тия конспирации и видѣ, че цѣлиятъ духовно националенъ животъ въ Дойранъ се върти около Кольо Чакъровъ, та още тогава го взе за прицелна точка. Той обаче, не бѣше отъ тия, които много мълчатъ. Той знаеше всички недъзи на тираническата властъ, виждаше потайнитѣ пипала на сръбския рушфетчилкъ, безпощадно ругаеше оная малка сърбоманска мафия въ Дойранъ, която тормозеше народа и, поради това, бичуваше всичко въ кафенетата, по улицитѣ, вечеринкитѣ и навсѣкжде, гдето свари. Тукъ на крайната граница, безъ здрава контрола на властта, ставаха най-голѣмитѣ злоупотрѣбления, защото Дойранското езеро бѣше единъ голѣмъ изворъ на богатство. Съ своята внушителна група отъ другари-членове, Чакъровъ бичуваше посто-

янно тиранитѣ и не имъ даваше свободно да ставатъ »лираши«, както ги наричаха всички чиновници, въ стара Сърбия, които се връщаха отъ Македония пълни съ турски лири, ограбвани отъ нашето пестеливо население. И можеха ли сърбитѣ — крадци на нашето народно богатство да търпятъ тоя човѣкъ, който имъ мжѣше водата и който бѣше една съвѣсть? Всички чиновници сдружени за общата плячка намѣриха за нужно да се освободятъ отъ Колю и решиха да го убиятъ. Може ли да се остави тукъ да води народа единъ такъвъ бунтовникъ и да изобличава властѣта? Затова, тѣ наложиха тая джелатска мисия на преселника граничаръ Милия Смоловичъ, да убие Чакърова. Презъ една тъмна нощъ, когато Колю си седѣше мирно до прозозореца, въ стаята си, съ малката си дъщеря на ржце и когато, милвайки своята мила рожба, отправяше съ патриотични пѣсни зова за бунтъ надъ развалинитѣ на славния Дойранъ, биде пронизанъ съ единъ куршумъ; той падна на мѣстото мъртавъ, държейки въ ржце детето си. Въ глухата нощъ на порушения Дойранъ, свинецътъ отекна, за да разнесе тжжната вестъ, че още единъ синъ на България се нареди къмъ върволицата отъ български синове, падналъ за родината край славния Дойранъ!

ИВАНЪ БОЯДЖИЕВЪ, — АПОСТОЛЪТЪ НА МЛА-
ДЕЖКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

„Македонио, нещастна, мила!
Люлко на гиганти и на слава,
Бездно, що надежда не огрява,
Бездно страшна на сълзи, теглила!
Ти вѣмѣшъ и глухъ твоя храмъ е,
Кога полсвѣтъ твойтъ чада слави,
Безъ да пита: майката що прави...“

В а з о в ъ

Ние признаваме само една аристокрация, която е била изразителъ на народната воля презъ епохата на националното ни възраждане. Това сж нашето народно духовенство и народното учительство, които се вслушаха въ воплитъ на народа, тръгнаха съ него, изнесоха на своитъ плещи не само духовната борба срещу фанариотитъ, но станаха и носители на освободителната мисълъ въ поробена Македония, като излжчиха изъ своята срѣда творцитъ на Македонското освободително движение, начело съ учителя Дамянъ Груевъ, върховния архитектъ на Македонската организация. Националното възраждане на българския народъ е станало на вѣрско-просвѣтна почва. Затова, водителътъ на това възраждане не е билъ жрецъ на златното теле, плутократическата аристокрация, както това стана въ вражеска Сърбия, а монахътъ Паисий, дяконътъ Левски, учителитъ Ботевъ и Груевъ. Тъ останаха вѣрни на духа на нашата история, която е пропита и изградена върху просвѣтно-социалнитъ идеи на Светитъ братя Кирилъ и Методий.

Иванъ Бояджиевъ

дий, Св. Климента и Попа Богомила. Затова, нашитъ народни движения не сж възникнали изъ срѣдата на поклонитѣ на мамона, които сж се продавали ту на византийци, ту на турци, ту на сърби, но тѣ сж възникнали отъ бедната народна стихия, която въ своитѣ девствена пазва е запазвала пламъка на националното съзнание и е създала свои изразители, въ лицето на нашето народно духовенство и учителство — първитѣ носители на народната воля и на националнитѣ ни идеали.

Изъ срѣдата на тая народна аристокрация излѣзе и бащата на покойния Иванъ, който бѣше възпитанъ въ духа на нашето борческо учителство. Творческитѣ пориви на това будно съсловие бѣха се сложили, като основна артерия въ учителската професия на бащата на Ивана, Никола, който като български учител, сновѣше изъ Македония и съ гордостъ разправяше за своето приятелство съ нашия голѣмъ поетъ Пѣю Яворовъ който бѣше четникъ въ четата на апостола Дѣлчевъ. Поетътъ и учителътъ съчетаваха творческия елементъ, съ който бѣше изплетена мрежата на организацията по цѣла Македония. Възпитаванъ въ такава кжща, кждето стихотворенията на Яворовъ бѣха главнитѣ революционни вдъхновители, душата на нашия другаръ, Иванъ, бѣше закърмена съ идеологията на Груевата организация, която бѣше класицизмътъ на нашето организационно изкуство. Обладанъ отъ една такава семейна традиция, той се вдъхновяваше отъ апостолската мисия да разпростре по Македония една Младежка организация, като една гранка отъ стѣблото на ВМРО.

При какви условия се хвърли първото революционно семе между македонската интелигенция, която бѣше подъ ударитѣ на сръбската фалшива наука?

Какъ се създаде Македонската Младежка Тайна Революционна Организация?

Следъ погрома отъ 1918 година и националната катастрофа на всички българи, Македония, като българска страна, населена съ българско население, отново падна подъ духовното и политическото робство на сърбитѣ и гърцитѣ. Народътъ остана безъ свои водители, защото интелигенцията емигрира въ България и го остави обезглавенъ. Младата македонска интелигенция, която остана сама да се справя съ новото положение, първа падна подъ ударитѣ на денационализаторската гилотина на тиранитѣ. Тя трѣбваше да стане първа жертва на сръбскитѣ домогвания и опити да заличатъ всичко българско въ душитѣ на младитѣ. За тая пъклена целъ, тѣ убиваха, затваряха, гонѣха и унищожаваха материално старитѣ корави българи, нашитѣ родители, заклетитѣ вемереовци, а почнаха да залъгватъ съ стипендии, разни помощи, права и привилегии, да покровителствуватъ всячески младитѣ учащи се поколѣния. Съ тая лукава политика на откъсване младитѣ отъ старитѣ се целѣше прекъсването на духовното и национално единство между две поколѣния, за да се предизвика борба помежду стари и млади. А когато не можеха да извършатъ това разединение и да се наложатъ съ цѣлия фалшивъ апаратъ на тѣхната шовинистична наука, тѣ се опитаха да разгромятъ гранитната стена на националната цѣлостъ съ лѣвичарство и други сръбски теории, политически или национални, да създадатъ ѣвкоя нова македонска нация, които теории би служили поне като мостъ къмъ сръбизма. Сръбскиятъ шовинистически бѣсъ бѣ въ кулминационната си точка, когато чуеше, че и младитѣ учащи се поколѣния се чувствуватъ като българи. Българизмътъ се очертаваше, като единъ най-опасенъ фронтъ спрѣмо официалната политика на Бѣлградъ, при всички режими.

При такова положение, македонската интелигенция, която се чувствуваше съ българско нацио-

нално съзнание, трѣбваше да вземе по тия въпроси сѣдбоносни исторически решения: Да се приспособи ли къмъ сръбскитѣ искания, за да се откаже отъ нацията си и революционната традиция, да се омаломощи духовно и да се постѣрпи постепенно по единъ незабелязанъ начинъ, безъ съпротива и упорство, или да си остане вѣрна на революционнитѣ борби за свободата на Македония и националнитѣ идеали за обединение съ майката-отечество?

Националното съзнание на македонската интелигенция бѣше високо и яко вдълбочено въ младитѣ. Безбройнитѣ Климентовци, Самуиловци и Богомиловци, които красятъ нашата славна история, като строители на коравия български духъ, витаеха надъ тѣхъ и еъздействуваха съ своитѣ подвизи и морална сила върху тѣхнитѣ сѣрдца. Споменитѣ отъ българскитѣ училища съ цѣлата културна обстановка, като частъ отъ общобългарската духовна цѣлостъ, станала символъ въ лицето на Екзархията, и разказитѣ на старитѣ бойци отъ свѣтовната война, не само повдигаха борческия имъ духъ, ами и разпалваха чувството на отмъщение заради всички военни поражения, причинени съ измамата и коварството на сѣрбитѣ. Ето защо, последнитѣ съ нищо не можеха да спечелятъ душитѣ на младитѣ, които, напротивъ, повече се ужасявяха и бушуваха отъ всѣкидневнитѣ тѣхни звѣрства, побоища, сръдно-вѣковни изтезания и убийства, упражнявани надъ нашето бедно и борческо население. Всичко това опредѣляше становището на младата българска интелигенция и на другаритѣ ѝ отъ еснафа, да трѣгне рамо до рамо съ своитѣ доблестни бащи отъ свѣтовната война въ священната революционна борба за българска свобода, борба, пълна съ величествени подвизи, съ слава и величие за българското племе, съ скѣпи жертви предъ олтаря на отечеството, борба. съ която можеше само да се

гордѣ всѣки български синъ на Македония. Никакво мнимо „величие на болната Югославия“ и заплахитѣ ѝ, че съ глава зидъ не се събаря, не ги смути — да не се опредѣлятъ за славната революционна и легендарна борба на апостола Левски, Дѣлчева, Груева, Тодора Александровъ, обвити съ ореола на национални титани, които имаха мощно внушение и обаяние надъ младежитѣ.

Така, още при първитѣ прояви на ВМРО въ Македония, следъ свѣтовната война, македонската интелигенция почна да ѝ помага, да влиза въ редоветѣ на тия прочути по свѣта съзаклятници и да дава своя дѣлъ предъ жизненитѣ интереси на нацията. По гимназиитѣ и университетитѣ, младитѣ почнаха бързо да се съвзиматъ, да се групиратъ, да си правятъ излети и вечерѣнки, да се сдушаватъ въ името на нашата света национална традиция. Мисълта за нашия поробенъ народъ, бѣше ржководна идея при всички дѣлги и богати съ обществена мисль спорове. Почна да кипи единъ общественъ животъ, пѣленъ съ идеализмъ, преданность на народа и вслушване въ неговитѣ тѣглила и нужди, и свързанъ съ борческитѣ идеали на старитѣ поколѣния. Младиятъ клонъ не искаше нито да изсѣхне, нито да бжде откършенъ отъ старото стѣбло, ами смучеше съ жажда неговитѣ здрави народни борчески сокове, за да стане и той здраво стѣбло на народнитѣ интереси. И отъ 1919 до 1922 години, политическиятъ животъ на нашата интелигенция се проявяваше въ единъ затворенъ свой идеенъ и духовенъ животъ, за да се изгради и подготви за сѣдбоносни решения, а презъ време на изборитѣ агитираше и гласуваше за най-крайнитѣ опозиционни партии, държейки се навѣкжде винаги съ народа и борейки се съ него. Тласкана по трънливия пѣтъ на една революционна традиция, която имаше мощна привлѣкателна сила на историческа необходимостъ, тя търсѣше само

срѣдства и начинъ да се организира, да канализира своята апостолска дейностъ и да се предаде на свещената борба за националнитѣ идеали, оставени въ заветъ.

Като една яка вълна, тласната отъ здравата народна стихия, българската интелигенция отъ Македония отъ сръбскитѣ университети, реши да опита да се организира легално. Ръководната мисль при това бѣше: исторически се налагаше създаването на една организация, която трѣбваше да възпитава национално младитѣ поколѣния, които не бѣха вкусили отъ плода на българската наука, история и книжнина, които нѣмаха възможностъ да бждатъ озарени отъ мощнитѣ лъчи на българския духъ, който, като дяволъ бѣше преследванъ съ хули и бѣсъ въ сръбскитѣ училища и навсѣкжде. Отъ 1922 година се почна едно голѣмо брожение между македонскитѣ студенти. Бѣлградъ бѣше свѣрталище на всички малцинства и духътъ на сепаратизма тържествуваше, тъй като сърбитѣ не сѹмѣха съ свся повърхостенъ, некритиченъ, неконструктивенъ и срѣдновѣковно „херойски“ духъ, да преодолеятъ тия центробежни сили. Борбитѣ на нашитѣ студенти да имъ се позволи да се организиратъ легално въ едно студентско дружество, спороветъ около това, уставопроектитѣ, разправиитѣ съ университетскитѣ власти и прочее, бѣха само прикрити срѣдства да се наложи предъ общественото мнение съзнанието и убеждението, че нашата интелигенция си остава българска и, че тя ще се бори, заедно съ другаритѣ си занаятчии и работници, за свободата на своя поробенъ народъ. По тоя начинъ, още въ началото се очерта единъ здравъ фронтъ на македонската борческа младежъ противъ сръбскитѣ домогвания, а тъкмо това се и целѣше: да се изкопае дълбока пропастъ между насъ и неприятеля и да се втѣлпи въ душиитѣ на младитѣ убеждението, че съ сърбитѣ не може да се работи

легално и отворено, щомъ като не ни признаватъ като българско малцианство. Ето защо, всички тия неуспѣли опити за легално организиране неминуемо ни отправиха къмъ нашата революционна организация, която си бѣше извоювала гласъ на най-страшното орѣжие противъ сръбската държава.

Всичко това накара нашитѣ млади борци да влѣзатъ въ връзка съ хората отъ ВМРО, за да се намѣри подходяща форма и начинъ за организиране. Нашитѣ студенти въ странство бѣха вече запознати съ плановѣтъ на организацията, относно въпроса за младежитѣ въ Македония. Една самоотвержена група отъ нашитѣ студенти, които отидоха да следватъ въ Виена, изложи презъ зимата на 1922 год. предъ първенцитѣ на организацията разположението и желанията на младежъта подъ сръбското иго. Рѣководени отъ сѣщитѣ идеали, бързо се дойде до съгласие и се пристѣпи къмъ изработване на единъ уставъ на младежката тайна организация, който изразяваше тежненията на борческата младежъ въ поробена Македония.

Въоръженъ съ всички качества на апостолъ, Иванъ Бояджиевъ дойде отъ странство между първитѣ въ Загребъ и тукъ, презъ зимата 1922 година, тури начало на загребската петорка, която после стана една отъ най-якитѣ и първитѣ, поради близостъта ѣ съ Виена, откъдето идѣше всичко за нашата организация. Тукъ, той събра около себе си смѣлитѣ и храбри македонски студенти, внуши имъ идеята за младежка организация и тури началото на сѣщата, като самия стана центъръ на тая група въ Загребъ, откъдето идваха и минаваха нарежданията на ВМРО до насъ. Той имаше голѣмъ успѣхъ въ организационното си дѣло, защото за кратко време съумѣ да разпрѣсне всичкия страхъ въ душитѣ на младитѣ, да ги освободи отъ иллюзиитѣ, че съ сърбитѣ е възможно нѣкакво легално разбиращелство или организиране на македонскитѣ

студенти, като ги накара да се сродятъ съ революционната идеология на ВМРО. Това бѣше едно силно ядро, което имаше всички условия въ хърватската срѣда за зараждащата се конспирация между младитѣ наши студенти. Тѣ устроиша каналитѣ при словенската граница съ другаритѣ отъ Виена, чрезъ които идваше цѣлата нелегална литература и отъ Загребъ се пренасяше въ Бѣлградъ и Скопие, отъ кждето се разпространяваше по цѣла Македония. Въ сжщностъ, тукъ бѣше срѣдището на Младежката организация, кждето не единъ пжтъ сж ставали срещи, взимали сж се решения и се е минавало нелегално по установенитѣ канали. Тукъ бѣше и касата на организацията, склада за револвери и бомби, както и скривалища за нелегалнитѣ другари отъ ВМРО. Щедро подпомагани отъ заробенитѣ хървати, нашитѣ другари можеха да намѣрятъ убежище въ всѣкоя почти хърватска кжща и отъ всѣкой недоволенъ хърватинъ да направятъ проводникъ на нашитѣ идеи.

Главенъ сподвижникъ на всички тия оласни конспирации, въ продължение на петъ години, бѣше нашиятъ незабравимъ и скжпъ другаръ Иванъ Бояджиевъ, роденъ въ Велесъ презъ 1901 година, отъ видно аристократическо семейство. Той присжтствуваше при всички по-важни срещи, нищо не се правѣше безъ негово знание, като най-опитенъ и между първитѣ наши учители. Той често слизаше и въ Македония, когато бѣше нужно да се направи прегледъ и ревизия на нѣкой работи въ организацията и повечето членове го познаваха, като единъ отъ виднитѣ ржководители на свещеното освободително дѣло. Той бѣше централна личностъ и въ Велесъ, като окржженъ петаръ и първо лице въ града, което ржководѣше Младежката организация. Не единъ пжтъ, той ни прибираше въ своята кжща, кждето се ковѣха планове и донасяха решения за откжсване на безбройнитѣ пи-

пала на ехтاپота, който се казваше Сърбия и който се бѣше забилъ дълбоко въ незащитеното тѣло на македонския българинъ. Съ спокойно и изгладено винаги лице, съ постояненъ непромѣнчивъ изразъ и отмѣрени маниери, той изразяваше своята дълбока омраза къмъ вѣковния нашъ врагъ, винаги отмѣренъ и въ еднаква степенъ, безъ да се възбужда или да излѣзе отъ сферата на спокоенъ фанатикъ, който е изучилъ революционната школа и комуто не сж нуждни моменталнитѣ звѣрства на сърбитѣ, за да засилятъ степенъта на неговата готовность за жертва или да го отклонятъ отъ плановѣтъ му за конспирация. Макарь и да знаеме много конкретни случки и слухове, заплахитѣ които предизвикваха нашитѣ дѣла срѣдъ хърватскитѣ или сръбски срѣди, той никога не показва колебание въ вѣрата си къмъ успѣха на нашето дѣло. За него апостолската деятельность представляваше нормална работа, която трѣбва да се върши, както и всички изкуства. Той гледаше на организацията, като на едно художествено дѣло, което трѣбва да се изгражда и разработва постоянно, да се пази като свещенно нѣщо, да се полагатъ усиленни грижи, да се пази неговото достойнство и цена и да се създава около него гласность и тайнственостъ. Иванъ създаде много петорки въ Македония и Младежката организация се дължи въ голѣма степенъ на тази негова апостолска дѣйность. Като връзка съ другаритѣ ни въ странство, той винаги знаеше интимнитѣ мисли на ръководителитѣ на Комитета и на насъ донасяше всичко това, съ своитѣ особени мнения и схващания по отношенията ни съ централния комитетъ Тукъ, той внасяше своя особена политика, която целѣше изключителнитѣ условия, въ които ние тукъ се намирахме за разлика отъ емиграцията. Тѣмнитѣ влияния на философията на страха никой не може да схване по какъвъ на-

чинъ и по кои пжтища могатъ понѣкога да измѣ-
нятъ идейния вървежъ на мислитъ на човѣка. Въ
една атмосфера на постоянно бдение, дебнене на
властта, въ напрегнатостъ на вниманието и тре-
воги, никой не знаеше дали особенитѣ мнения не
идваха отъ областта на самосъхранението на лич-
ността. Колективната народна воля, която доми-
нираше у насъ, като национална идея за освобож-
дение на родината ни, бѣше винаги въ вжтрешенъ
потаенъ конфликтъ съ пипалата на егоизъма, и
може би, той дирижираше мислитъ ни, когато
всѣкой оставаше самъ съ себе си. Щомъ станѣше
срещта и изпѣкнѣше националната гордостъ, геро-
ичността наше минало, неброенитѣ жертви и възви-
шеността на идеала, всичко лично замираше, за
да тържествуватъ алтруистическитѣ инстинкти и да
пуснатъ да се управлява и насочва волята по тѣх-
нитѣ пжтища. За интелигентътъ, който чрезъ ми-
сълта повече е свободенъ отъ колективнитѣ връз-
ки съ масовата психология и чрезъ разума става
глашатай на личнитѣ интереси, естествено бѣше
по-тежко да потуши личното и да се предаде безъ
много хамлетовщина на масовитѣ внушения и на-
родната идеология, за да трѣгне по стѣпкитѣ на
историческата нужда за освобождение на народа.
Иванъ показваше едно упорито постоянство въ
идеята и нищо не можеше да го накара да се
отчая и да измѣни хода на нѣщата още отъ не-
говия баща, който единъ пжтъ дигналъ ржка про-
тивъ врага, не искаше да я спусне, докато не го
срази и не осигура щастие и свобода на бждещитѣ
поколѣния на нашия народъ.

Чрезъ благостта на характера му, която се
изписваше върху бронзовото му лице, той гледаше
на около и никой не можеше да отгадае тайната
на тая привлѣкателностъ. Въ идеята, която ни
вързваше, той влагаше още единъ слой отъ бла-
гостъ и любовъ къмъ членоветѣ, за да не ги остави

сами съ сухата революционна догма. Нашата революция не създаде само Робеспьеровци, Дантоновци, ами и герои на Достоевски, на човърската душа. Заровени въ мистиката на жертвата за народа, озарени отъ апокалиптичната въра въ жизненитъ способности на българския народъ, нашитъ революционери слизаха дълбоко въ човърската душа и преживяваха трагизма на неброени Гецимански градини, бяха герои на хиляди Голготи и титани на прометеевското въ човърското битие. Аристократизма на Бояджиева не му позволяваше да говори даже и на най-интимнитъ си другари за своитъ преживявания въ революционната борба. Но задъ фона на всъкидневната организационна работа, която заангажирваше практичното битие на Ивана, той имаше единъ богатъ вътрешенъ животъ, който го характеризираше като борецъ съ дълбока интуиция, която се проявяваше така често въ отличното познаване на интимнитъ амбиции на заклетитъ другари. Той се свързваше не само чрезъ идеитъ съ другаритъ си, ами и чрезъ тѣхнитъ души, познавайки ги добре и отдавайки имъ нуждното внимание, така както подхождаше на интимното въ душитъ имъ. Безъ да ги ласкае, той догаждаше интимнитъ имъ мисли и въ съгласие съ това намираше винаги подходящъ материалъ да загъделичка самолюбието имъ и да възвеличи тѣхнитъ добри качества. Той се свързваше неволно съ най-самобитното въ характера на другаря си, за да остане последния съ впечатлението, че е запечатенъ най-дълбоко въ душата на Ивана. Затова всички спечелени отъ него за дѣлото бяха негови довърени лица, които бяха привързани къмъ него независимо отъ идеята, даже и тогава, когато мотивировката на известна теза граничеше съ личното и безидейното. Затова мнозина се чудяха, откъде идваше тая привързаностъ къмъ него.

Така нашиятъ Иванъ чертаеше своето рево-

люционно дѣло и въппощаваше съ своята личност историята на нашето движение, за да го украси съ още една свѣтла фигура и да увеличи националния ни пантеонъ съ многобройни акции и подвизи. Интелектуалецъ паръ екселансъ, той представляваше една елитна организация и неговиятъ аристократизъмъ ѝ даваше особенъ престижъ предъ чужденцитѣ. И когато стана откриването на Младешката организација, той бѣше въ Виена. Срѣбската полиция, обаче, си го представляваше като спиритусъ-ректусъ на нея и си мислѣше, че не е могла да хване и да види единъ отъ най-виднитѣ ѝ членове. Той и презъ време на процеса фигурираше символически, защото една такава организация, за която безъ него не можеше и да се мисли, откриването го засегна, за да се увеличи страха и трепета на сърбитѣ, при вида на една такава преплетена конспиративна мрежа предъ очитѣ на толкова жандари, агенти и шпиони и при такова участие на толкова видни интелектуалци отъ Македония. Всѣкој знаеше какви пакости направи скопският процесъ на сърбитѣ и тѣхната фалшива кауза предъ общественото мнение въ Европа. Отъ всички най-вече Иванъ бѣше ангажиранъ съ нашия процесъ и той искаше процеса да излѣзе колкото се може по-опасенъ за сърбитѣ. Ние отъ вжтре стояхме постоянно въ връзка съ него и получавахме неговитѣ другарски поржки. Грижитѣ му за насъ бѣха постоянни и другарски.

Това бѣха моменти на голѣмо изпитание за всички и естествено тукъ имаше и падение и величие. Кой можеше да заповѣдва надъ хлѣтналия съ единия кракъ въ бездната на смъртта? Най-тъмнитѣ инстинкти на човѣка се смѣсваха заедно съ подлостта на неприятеля да спекулира съ чувството на самосъхранението. Трагизмътъ на тоя, който съ клетва бѣше се отдалъ на отечеството, изпѣкваше при всички случаи, когато се очакваше земната присжда, безъ да се знае небесната. Въ тая арена

на борба на временното съ вѣчното въ сѣдбата на единъ народъ, на егоистичното съ алтруистичното, на личното съ общото, на Ормузда и Аримана — кой можеше да се съмнѣва, че не ще победи чувството на върховния дългъ къмъ страдащия народъ, който простираше ръцетъ си къмъ насъ и чакаше спасение; кой не искаше да чуе гласа на загиналитъ за родината, кой можеше да бже глухъ къмъ плача и риданията на много страдална Македония и кой не бѣше пропитъ отъ духа на нашата история, която бѣше вгнѣздила дълбоко въ сърдцата ни своя великъ императивъ къмъ освобождение и обединение? И голѣмото значение, което скопскиятъ процесъ има за нашето освободително дѣло се дължи не малко и на Ивана; защото не само, че бѣше плътъ и кръвъ на Младежката организация, ами и направи много, за да се популяризира тоя въ странство и да се заинтересува външния свѣтъ за каузата на македонскитъ революционери.

Още въ затвора, азъ му изпратихъ списъка на ония другари, членове на организацията, които не бѣха открити, за да може да ги събере и да продължи работата на организацията. Той получи това известие и по този списъкъ почна да реорганизира и да заздравява организацията отъ Виена, държейки връзка съ насъ и съ другаритъ вънъ. Така той продължи апостолската си работа до 1932 година, когато се бѣха развили междусобни борби въ организацията, въ които биде и той вѣвлѣченъ. Поради това, той се бѣше повлѣкълъ, защото и болестта бѣше почнала да го дави, а и мизерия го бѣ налегнала въ последнитъ дни на живота му. Неиздържанъ отъ никого, той умрѣ отъ туберкулоза далечъ отъ своя роденъ край, далечъ отъ своитъ другари и членове. Вѣренъ на своята идея, той не искаше никому да служи, освенъ на народа даже и предъ самата смъртъ и предпочете да умре, както умиратъ всички фанатици на народна идея, както умиратъ всички герои.

ОТЗИВИ

ЗА ПЪРВАТА КНИГА НА Г. ДИМИТЪРЪ ГЮЗЕЛЕВЪ:
„ПЪРВИТЪ ЛЖЧИ НА СВОБОДАТА“

1. Вестникъ »Днесъ« отъ 19 мартъ 1942 год.:

Съ особено задоволство прочетохъ книгата на македонския деецъ и борецъ г. Димитъръ Гюзелевъ: — „Първитъ лжчи на свободата“. (Скопие, 1941 год., 70 стр., ц. 20 лв.). Тази книга е единъ химнъ на силата и на тържеството на българския духъ въ Македония. Какво възвишено и здраво държавническо чувство лъха отъ нея! Какъвъ чистъ и искренъ национализъмъ излъчва всъки редъ! Духътъ на Македония, действителниятъ героиченъ духъ на македонскитъ българи, е отразенъ съ поразителна сила въ книгата на г. Гюзелева.

Това не е само политическа книга, а и вдъхновена пѣсень на българската свобода и правда. Съкровена изповѣдь на единъ смѣлъ и вѣренъ синъ на Македония, каленъ въ борбитъ и израсълъ посрѣдъ титаническитъ усилия на македонскитъ българи срещу попълзновенията на една чужда и враждебна на всичко българско власт. Нека да назовемъ истината: тази книга е най-сполучливиятъ изразъ на вѣчно борческия и несломимъ духъ на македонскитъ българи. Тя е химнъ на българския национализъмъ въ Македония. Слушайте:

— „Ние смѣло и пророчески заявяваме предъ всички живи и мъртви, присъстващи и отсъстващи, че сме български националисти, че сме били такива и ще останемъ такива. Ние сме националисти отъ днѣнъ душата, откогато съществу-

ваме, нашето битие е съчетано отъ българския национализъмъ и ние сме отѣлотворение на българския национализъмъ. Той е наша душа и наше тѣло, той е нашъ вѣру, наша единствена идеология!“

Или въ тая единствена въ нашата публицистика статия: „Где сж сѣрбитѣ да видятъ?“

— „Где сж сѣрбитѣ да видятъ, какъ цѣла Македония стана на кракъ, за да дочака съ стихийна радостъ славната българска освободителна войска, какъ се разлѣ многоочакваната свобода по измъчената македонска душа, какъ се пролѣха радостни сълзи за мили и скѣпи наши братя отъ свободното царство и се обсипаха съ горещи милувки, какъ днесъ тържествува по македонскитѣ поля и долини само будното национално чувство, за да помрачи довчерашното черно сѣрбско иго? Помощно доказателство има ли отъ това, че Македокия е българска земя?“

Защо не съмъ богатъ човѣкъ, бихъ казалъ на цѣлия свѣтъ кой е тоя надаренъ и неустрашимъ синъ на Македония, бихъ му превелъ книгата на всички езици, за да видятъ и да се увѣрятъ за сетенъ пѣтъ всички, въ несломимия борчески български духъ на македонскитѣ българи. Бихъ му далъ най-голѣмата и най-ценна възможна награда, за да му засвидетелствувамъ почитъта и благодарността на всички родолюбиви българи.

Безспорно е, че г. Д. Гюзелевъ днесъ изразителъ и идеологъ на национална и борческа Македония, на всички ония македонски българи, които преди всичко и надъ всичко сж български националисти и на фронта на българската държава. За българската нация настѣпва единъ цвѣтущъ периодъ на възходъ и благотворно творчество и тамъ, въ първигъ редове сж наредени вѣрнитѣ синове на класическата българска земя и на великата мъченица — Македония.]

Хр. П. Капитановъ

2. Никола Стояновъ, председателъ на Македонския наученъ институтъ:

„Драги г. Гюзелевъ, получихъ сборката на Вашитѣ статии »Първитѣ лъчи на свободата«, които съ наслада прочетохъ и втори пжтъ. Всички сж надъхрани съ кристално българско родолюбие за единството на българския народъ и за величието на македонската земя.

Дай Боже 1942 година да донесе пълното обединение на българския народъ!

Съ поздравъ, Н. Стояновъ

3. Павелъ Даскаловъ, гимназиаленъ учителъ, Кюстендилъ:

Съ възхищение прочетохъ своята книга. Пълна е съ национални чувства и идеализъмъ. Сега сж такива книжки подходящи за нашия край. Своята силна енергия, голѣми умни способности и направление въ политическия животъ, ще бждатъ голѣма полза за народа.

Приеми сърдечни поздрави, Павле.

4. Коста Стефановъ, адвокатъ и председателъ на читалището, Плѣвенъ:

»Сърдечно Ви благодаря за прекрасната идея да направите достояние на плѣвенскитѣ интелегентни граждани Вашитѣ и на другаритѣ Ви борчески стремежи въ борбата за свобода. Прочитането на книгата Ви е истинска радостъ за насъ повъзрастнитѣ Ви другари отъ старитѣ предѣли, които сжщо се борѣха за успѣха на освободително дѣло.

Бждете здрави, Вие и другаритѣ Ви отъ Македония винаги сте имали нашитѣ симпатии, а неугасващата вѣра у Васъ за свободата на Македония е будила всѣкога възторгъ въ душиитѣ ни.

Сърдеченъ поздравъ Вамъ, К. Стефановъ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.
1. Предговоръ	3
2. Блажо Моневъ — съвѣстѣта на ММТРО .	10
3. Трайко Поповъ — стихията на ММТРО .	29
4. Тодоръ Попъ Йордановъ — честѣта на ММТРО	43
5. Кирилъ Ципушевъ — идеализъмътъ на ММТРО	52
6. Тома Куюмджиевъ — фанатизъмътъ на ММТРО	61
7. Кольо Чакъровъ — аскетизъмътъ на ММТРО	68
8. Иванъ Бояджиевъ — апостолътъ на ММТРО	76
9. Отзиви за книгата „Първитѣ лжчи на сво- бодата“	91

ОТЪ СЖЩИЯ АВТОРЪ

Първитѣ лжи на свободата . . . . . 20 лв.

ЦЕНА 30 ЛЕВА

съ седемъ снимки въ текста

Книгата се доставя отъ автора — Димитъръ Гюзелевъ,
Началникъ Радио-Скопие

Корицата е отъ художника Шойлевъ

СКОПИЕ 1942

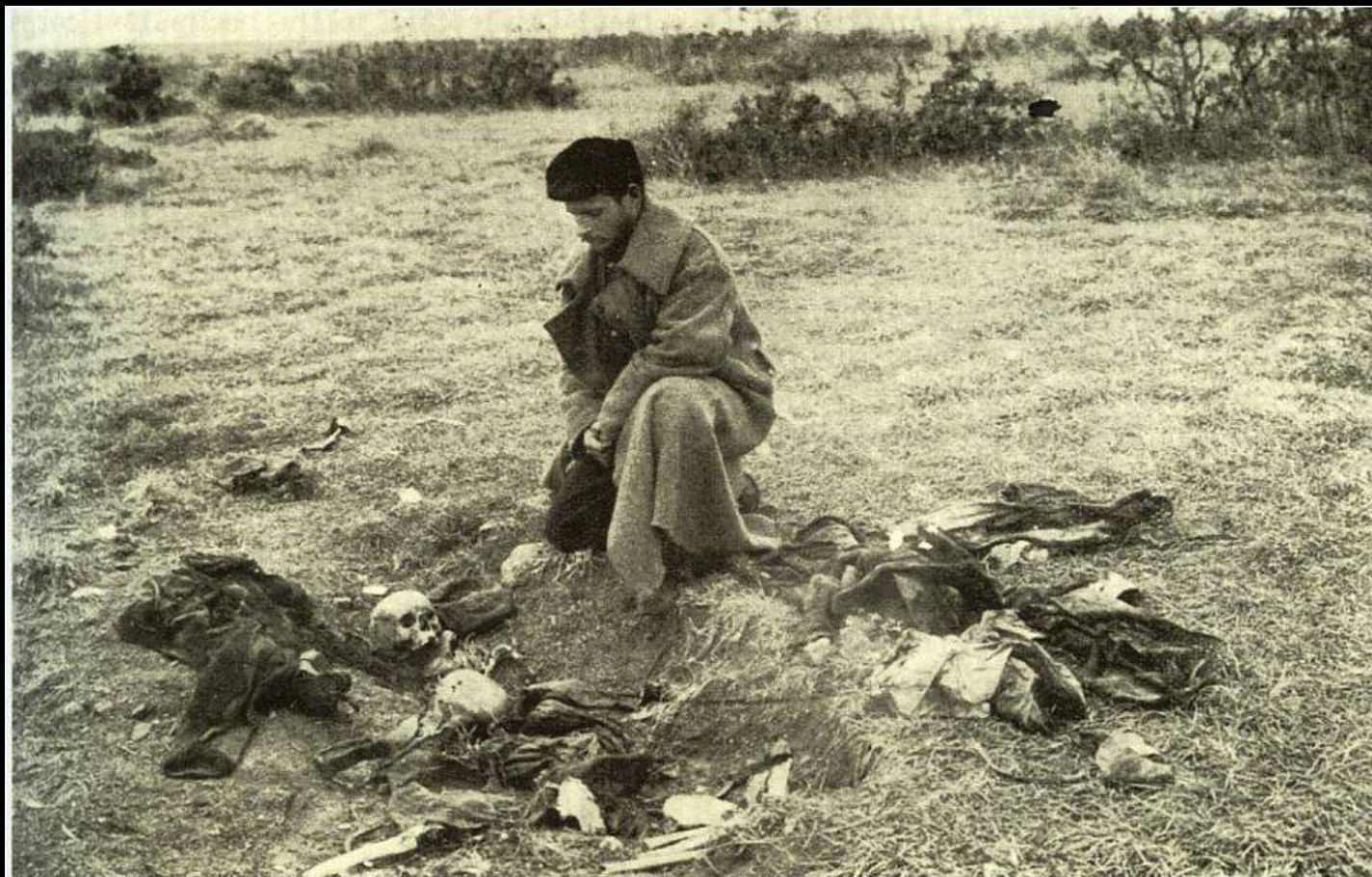

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres